

ΕΥΑΓΓΕΛΙΔΗΣ Α.

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ
Π.Μ.Σ. ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΟΛΟΚΛΗΡΩΣΗ ΚΑΙ ΔΙΑΚΥΒΕΡΝΗΣΗ

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

Το Κοινωνικό Εισόδημα Αλληλεγγύης και οι πολιτικές Ελάχιστου
Εγγυημένου Εισοδήματος στην Ευρωπαϊκή Ένωση

ΕΠΙΒΛΕΠΩΝ: ΖΑΦΕΙΡΟΠΟΥΛΟΣ Κ.

ΣΕΛΙΔΑ ΣΚΟΠΙΜΑ ΚΕΝΗ

Υπεύθυνη Δήλωση

«Δηλώνω υπευθύνως ότι όλα τα στοιχεία σε αυτήν την εργασία τα απέκτησα, τα επεξεργάσθηκα και τα παρουσιάζω σύμφωνα με τους κανόνες και τις αρχές της ακαδημαϊκής δεοντολογίας, καθώς και τους νόμους που διέπουν την έρευνα και την πνευματική ιδιοκτησία. Δηλώνω επίσης υπευθύνως ότι, όπως απαιτείται από αυτούς τους κανόνες, αναφέρομαι και παραπέμπω στις πηγές όλων των στοιχείων που χρησιμοποιώ και τα οποία δεν συνιστούν πρωτότυπη δημιουργία μου».

Θεσσαλονίκη, Απρίλιος 2019

Ο Δηλών

Ευαγγελίδης Αλέξανδρος

ΣΕΛΙΔΑ ΣΚΟΠΙΜΑ ΚΕΝΗ

Περίληψη

Η παρούσα εργασία πραγματεύεται την κοινωνική πολιτική των κρατών μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης και ειδικότερα τις πολιτικές ελαχίστου εγγυημένου εισοδήματος. Όλα τα κράτη μέλη διαθέτουν τέτοια προγράμματα εισοδηματικής ενίσχυσης, ενσωματωμένα στα πλαίσια των εθνικών συστημάτων πρόνοιας, ως μέτρο έσχατης λύσης για την αντιμετώπιση της ακραίας φτώχειας και του κοινωνικού αποκλεισμού. Η πιο πρόσφατη εφαρμογή αφορά το Κοινωνικό Εισόδημα Αλληλεγγύης που θεσμοθετήθηκε σταδιακά τα τελευταία χρόνια στην Ελλάδα.

Αρχικά, αναλύεται το εννοιολογικό πλαίσιο και ο τρόπος εφαρμογής των συγκεκριμένων πολιτικών στις χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Κατόπιν περιγράφεται η ελληνική περίπτωση, λαμβάνοντας υπόψη τις ιδιαιτερότητες της χώρας καθώς και της αδυναμίας της δημόσιας διοίκησης. Αναφέρονται οι λόγοι που καθιστούν το σύστημα ελάχιστου εγγυημένου εισοδήματος μία σημαντική αναβάθμιση της κοινωνικής προστασίας και αναδεικνύονται οι παράγοντες που συμβάλλουν στην αποτελεσματική εφαρμογή του. Στη συνέχεια, περιγράφεται το ιστορικό της εισαγωγής του μαζί με τα αποτελέσματα από την παρακολούθηση της υλοποίησής του.

Ακολούθως, παρουσιάζεται η έρευνα με τη χρήση ερωτηματολογίου με σκοπό να διαπιστωθεί η στάση των ερωτώμενων απέναντι στο Κοινωνικό Εισόδημα Αλληλεγγύης. Στόχος είναι να αξιολογηθεί η επίδοση του προγράμματος σε βασικούς τομείς που επηρεάζουν την αποτελεσματικότητα. Μέσα από τις απαντήσεις θα γίνει αποτίμηση των αποτελεσμάτων για να εντοπιστούν αδυναμίες και προβλήματα στην εφαρμογή της ασφάλειας εισοδήματος στο Δήμο Ωραιοκάστρου. Τα αποτελέσματα της έρευνας θα συζητηθούν τόσο στο πλαίσιο της πανελλαδικής εφαρμογής όσο και σε σχέση με αντίστοιχα προγράμματα άλλων κρατών μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

ΣΕΛΙΔΑ ΣΚΟΠΙΜΑ ΚΕΝΗ

Περιεχόμενα

Κεφάλαιο	Σελίδα
1. Εισαγωγή	10
2. Το ελάχιστο εγγυημένο εισόδημα	17
2.1.Οι νέες τάσεις στην Ευρωπαϊκή Ένωση	20
2.2.Η διαμόρφωση της κοινωνικής πολιτικής σε Ευρωπαϊκή Ένωση και Ελλάδα	22
2.3.Διαφορές σε σχέση με το Βασικό Εγγυημένο Εισόδημα	29
3. Το ιστορικό της εισαγωγής του ελάχιστου εγγυημένου εισοδήματος στην Ελλάδα	32
3.1.Πιλοτική εφαρμογή	34
3.2.Αξιολόγηση της πιλοτικής εφαρμογής	36
3.3.Πρώτη φάση 30 δήμων	38
3.4.Αξιολόγηση της πρώτης φάσης	40
4. Το Κοινωνικό Εισόδημα Αλληλεγγύης	41
4.1.Όροι και προϋποθέσεις	42
4.2.Αξιολόγηση της πλήρους εφαρμογής	49
5. Έρευνα με τη χρήση ερωτηματολογίου	54
5.1.Μεθοδολογία	55
5.2.Έρευνα	56
5.3.Παρουσίαση αποτελεσμάτων	56
6. Συμπεράσματα	65
7. Βιβλιογραφία και διαδικτυακές πηγές	68
8. Παράρτημα	74

ΣΕΛΙΔΑ ΣΚΟΠΙΜΑ ΚΕΝΗ

*"I am now convinced that the simplest approach will prove to be the most effective – the solution to poverty is to abolish it directly by a now widely discussed measure: **the guaranteed income.**"*

–Martin Luther King, Jr.,

1967, Where Do We Go from Here: Chaos or Community?

1.Εισαγωγή

Η κοινωνία σε κάθε ιστορική περίοδο οφείλει να στηρίζει όλα τα μέλη της και να μεριμνά για την κοινωνική συνοχή. Η ανάγκη αυτή οδηγεί, διαχρονικά, στη δημιουργία δομών και θεσμών κοινωνικής αλληλεγγύης και προστασίας. Το σύγχρονο κοινωνικό κράτος καλείται να παρεμβαίνει διαρκώς, προκειμένου να καταπολεμεί την φτώχεια και τον κοινωνικό αποκλεισμό.

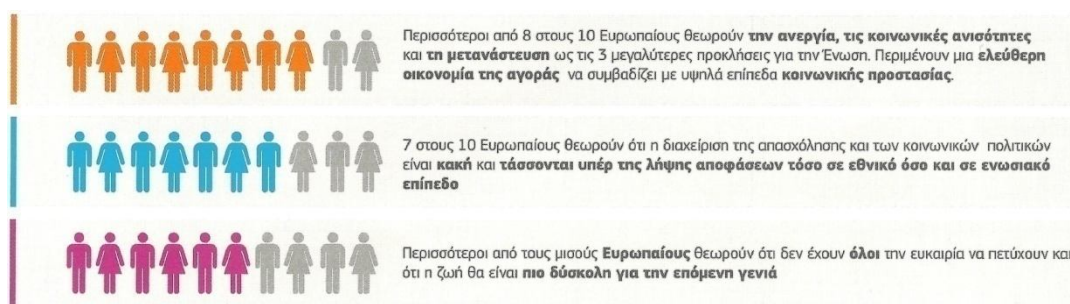
Οι διαφορές στην οικονομική ανάπτυξη και τις κοινωνικές παραδόσεις εντός της Ευρωπαϊκής Ένωσης είναι έντονες. Η πρόκληση αφορά την προσαρμογή των κοινωνικών μοντέλων στους υφιστάμενους και μελλοντικούς κινδύνους και την ανανέωση του κοινωνικού πνεύματος. Το πλέον αποτελεσματικό μέσο για την αντιμετώπιση αυτών των νέων κοινωνικών προβληματισμών είναι ένα πρόγραμμα ασφάλειας εισοδήματος, που σε όλα πλέον τα κράτη μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης έχει ήδη αποτελέσει πολιτική επιλογή με σημαντική συνεισφορά. Από τη δοκιμαστική θέσπισή του στη Φινλανδία έως την εισαγωγή του στην Ελλάδα, διαγράφεται μια εντεινόμενη τάση να δοκιμάζονται νέα μοντέλα που να ανταποκρίνονται στις νέες πραγματικότητες¹. Εκτός όμως από την αντίληψη ότι κάθε κοινωνία, για λόγους αξιοπρέπειας, θα πρέπει να διαθέτει κάποιο σύστημα εγγύησης εισοδήματος, υπάρχει επίσης η άποψη ότι η Ευρωπαϊκή Ένωση θα πρέπει να συμπεριλάβει μια αξιόπιστη κοινωνική διάσταση στις δράσεις της. Συνεπώς, η συζήτηση αφορά το ποιος θα είναι ο ρόλος των υπερεθνικών θεσμών και ποιος των τοπικών αρχών. Ο σχεδιασμός λοιπόν του ρόλου που θα κληθεί να διαδραματίσει η Ευρωπαϊκή Ένωση στο συγκεκριμένο ζήτημα περιλαμβάνει ένα ευρύ φάσμα σύνθετων προβλημάτων που πρέπει να επιλυθούν.

Αρχικά θα πρέπει να αποσαφηνιστεί η έννοια της ευρωπαϊκής αλληλεγγύης όπως αυτή διαμορφώνεται μέσα από τις πρωτοβουλίες της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Η ιστορία θεσμοθέτησης κανόνων και έκδοσης

¹ Ευρωπαϊκή Επιτροπή, (2017). *Εγγραφο προβληματισμού: Για την κοινωνική διάσταση της Ευρώπης, Ευρωπαϊκή Επιτροπή, COM(2017) 206 της 26^{ης} Απριλίου 2017*. Brussels: Υπηρεσία Εκδόσεων, σελ. 22

συστάσεων δείχνει ότι τα ζητήματα κοινωνικής πολιτικής, εκτός από περιπλοκα, είναι και ρευστά. Η θέση της Ευρωπαϊκής Ένωσης στη σφαίρα των προγραμμάτων ασφάλειας εισοδήματος εξαρτάται από άλλες, ταχέως μεταβαλλόμενες, διαστάσεις ανάπτυξης του ευρωπαϊκού συστήματος διακυβέρνησης. Ασφαλώς, η πολιτική ανάγκη για μία «Ευρώπη που ενδιαφέρεται» είναι σήμερα πιο επείγουσα από ποτέ².

Οι ευρωπαίοι περιμένουν τόσο από τις εθνικές κυβερνήσεις των κρατών μελών όσο και από την ίδια την ένωση να αντιμετωπίσουν αυτές τις προκλήσεις. Οι προσδοκίες που έχουν αποτυπώνονται στην ανησυχία που διατυπώνουν για την κοινωνική κατάσταση, την οποία κατά παράδοση αξιολογούν ως εξαιρετικά σημαντική.

Πηγή: Ευρωπαϊκή Επιτροπή

Υπό την οπτική γωνία της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, το ελάχιστο εγγυημένο εισόδημα αποτελεί το σημείο στο οποίο συναντώνται τα δύο πιο σημαντικά διδάγματα των τελευταίων ετών για τον αναπροσανατολισμό των συστημάτων κοινωνικής προστασίας στην Ευρώπη:

- Αφενός, η ανάγκη καλύτερης στόχευσης των πολιτικών προστασίας του εισοδήματος, με σκοπό την αποτελεσματικότερη καταπολέμηση της φτώχειας.

² Marx, I. and Nelson, K. (2013). *Minimum Income Protection in Flux*. Hampshire: Palgrave Mcmillan, σελ. 271

- Αφετέρου, η ανάγκη συνδυασμού της εισοδηματικής ενίσχυσης με ενεργητικά μέτρα κοινωνικής και οικονομικής επανένταξης των δικαιούχων.

Η προαγωγή της κοινωνικής συνοχής με την «εξασφάλιση αποτελεσματικών δικτύων ασφαλείας, τα οποία συγκροτούνται σε παροχές ελαχίστου εισοδήματος και συνοδευτικά μέτρα» αποτελεί έναν από τους τέσσερις στόχους της συντονισμένης στρατηγικής της Ευρωπαϊκής Επιτροπής για τον εκσυγχρονισμό της κοινωνικής προστασίας³.

Η δράση των θεσμών της Ευρωπαϊκής Ένωσης, στην προώθηση διαφόρων μορφών ήπιου συντονισμού μέσω της θέσπισης μη δεσμευτικών συστάσεων, έχει οδηγήσει σε ένα επιθυμητό επίπεδο, αλλά εξακολουθούν να υπάρχουν σημαντικές διαφορές. Επίσης, τα προγράμματα ελαχίστου εισοδήματος στα κράτη μέλη έχουν κάποιες κοινές αδυναμίες⁴:

- Στις περισσότερες χώρες δεν μετράται ούτε το ύψος, ούτε οι λόγοι της μη ανάληψης καθώς και ο αντίκτυπος των εφαρμοζόμενων μέτρων στη μείωση της φτώχειας και του κοινωνικού αποκλεισμού και στην προώθηση στην κοινωνική επανένταξη.
- Κάποιες υποομάδες του πληθυσμού εξαιρούνται ή έχουν πολύ χαμηλότερα ποσοστά ανάληψης, ή λαμβάνουν σημαντικά μικρότερη επιδοματική ενίσχυση από τον συνολικό πληθυσμό.
- Η επάρκεια δεν είναι εγγυημένη στα περισσότερα κράτη μέλη. Τα προγράμματα αυτά καταφέρνουν να βοηθήσουν τα άτομα αποφύγουν τη φτώχεια μόνο σε ορισμένες περιπτώσεις.
- Υπάρχει μια σημαντική διαφοροποίηση εντός της Ευρωπαϊκής Ένωσης στο ορισμό του κατωφλιού που θεωρείται το επίπεδο εισοδήματος που επιτρέπει την κάλυψη βασικών αναγκών.

³ European Commission, (1999). *A concerted strategy for modernising social protection, COM(1999), 347*. Brussels: Publications Office, σελ. 14

⁴ Directorate-General for internal policies, Policy Department A, (2017). *Economic and Scientific Policy, Employment and Social Affairs, Minimum Income Policies in EU Member States, Committee on Employment and Social Affairs (EMPL), April 2017*. Brussels: Publications Office, σελ. 10

Οι παραπάνω ανεπάρκειες συχνά οδηγούν ειδικούς και ενδιαφερόμενους φορείς σε προτάσεις βελτίωσης που επικεντρώνονται στους παρακάτω τομείς:

- Βελτίωση της κάλυψης και της προσβασιμότητας με αύξηση του ποσοστού ανάληψης.
- Αύξηση της επάρκειας.
- Ενσωμάτωση πολιτικών ενεργοποίησης.

Παράλληλα, τονίζεται η ανάγκη συλλογής δεδομένων, τόσο σε εθνικό επίπεδο όσο και σε επίπεδο Ευρωπαϊκής Ένωσης, με σκοπό να αξιολογείται ο αντίκτυπος των προγραμμάτων αυτών στη μείωση της φτώχειας και του κοινωνικού αποκλεισμού, προκειμένου να βελτιώνονται διαρκώς.

Παρά τις σημαντικές διαφορές που παρατηρούνται μεταξύ των κρατών μελών στην εφαρμογή πολιτικών ελάχιστου εγγυημένου εισοδήματος, υπάρχουν πολλά κοινά χαρακτηριστικά όπως⁵:

- Έχουν υπολειμματικό χαρακτήρα, δηλαδή αποτελούν το τελευταίο «δίκτυο ασφαλείας» της κοινωνικής προστασίας.
- Αποτελούν δικαίωμα, υπό την έννοια ότι οι δικαιούχοι εντάσσονται κατόπιν αίτησης.
- Η πρόσβαση γίνεται υπό όρους. Πρέπει να αποδεικνύεται ότι οι ωφελούμενοι αδυνατούν να εξασφαλίσουν τους πόρους για μια αξιοπρεπή διαβίωση.
- Η ενίσχυση συμπληρώνει το εισόδημα του νοικοκυριού προκειμένου να εξασφαλίζεται ένα συγκεκριμένο, προκαθορισμένο κατώφλι.
- Χρηματοδοτούνται από την φορολογία.
- Το δικαίωμα ανάληψης δεν περιορίζεται σε μία συγκεκριμένη χρονική διάρκεια.

⁵ Peña-Casas, R. and Ghailani, D. (2013). *Towards a European minimum income*. Brussels: "Visits and Publications" Unit, σελ. 13

- Περιλαμβάνουν υποκειμενικές εκτιμήσεις σε τοπικό επίπεδο από κοινωνικούς λειτουργούς.
- Περιλαμβάνουν υποχρεώσεις ενεργούς αναζήτησης εργασίας για όσους είναι ικανοί προς εργασία.

Από πολιτικής πλευράς, ο στόχος της Ευρωπαϊκής Ένωσης όπως τον διατύπωσε ο νεοεκλεγείς τότε πρόεδρος της Ευρωπαϊκής Επιτροπής Jean-Claude Juncker στην ομιλία του ενώπιον του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου (στις 22 Οκτωβρίου 2014), είναι να επιτευχθεί «αξιολόγηση AAA» (σε αντιστοιχία με την οικονομική έννοια της αξιολόγησης της πιστοληπτικής ικανότητας)⁶. Αυτή η αναφορά ανέδειξε περαιτέρω τα κοινωνικά θέματα στην πολιτική ατζέντα και σηματοδότησε τη διεύρυνση του συντονισμού μεταξύ των κρατών μελών.

Στην πρώτη του ομιλία για την κατάσταση της Ευρωπαϊκής Ένωσης τον Σεπτέμβριο του 2015, ο Πρόεδρος Jean-Claude Juncker παρουσίασε το όραμά του για έναν ευρωπαϊκό πυλώνα κοινωνικών δικαιωμάτων. Στόχος του πυλώνα είναι να λαμβάνει υπόψη τις μεταβαλλόμενες συνθήκες στον κόσμο της εργασίας και να χρησιμεύει ως πυξίδα για την ανανεωμένη σύγκλιση εντός της ζώνης του ευρώ. Η πρωτοβουλία αυτή σχεδιάστηκε κατ' αρχήν για τη ζώνη του ευρώ, αλλά μπορεί να εφαρμοστεί σε όλα τα κράτη μέλη που επιθυμούν να συμμετάσχουν. Μετά την αναγγελία του ευρωπαϊκού πυλώνα κοινωνικών δικαιωμάτων από τον Πρόεδρο, τον Σεπτέμβριο του 2015, ξεκίνησε ευρεία συζήτηση μεταξύ των οργάνων της Ευρωπαϊκής Ένωσης, των κρατών μελών, των κοινωνικών εταίρων, της κοινωνίας των πολιτών και των ίδιων των πολιτών για το περιεχόμενο και τον ρόλο του πυλώνα, καθώς και για τον τρόπο διασφάλισης ισότητας και κοινωνικής δικαιοσύνης στην Ευρώπη. Στις 8 Μαρτίου 2016, η Επιτροπή παρουσίασε ένα πρώτο σχέδιο του πυλώνα κοινωνικών δικαιωμάτων και ξεκίνησε δημόσια

⁶ Juncker, J.-C. (2014). *President-elect, European Commission Speech, Time for Action Statement in the European Parliament plenary session ahead of the vote on the College, 22 October 2014*. [online] European Parliament. Διαθέσιμο στο: http://europa.eu/rapid/press-release_SPEECH-14-1525_en.htm [ανακτήθηκε 21 Νοε. 2018]

διαβούλευση. Η Επιτροπή έλαβε πάνω από 16.500 απαντήσεις μέσω του διαδικτύου και σχεδόν 200 έγγραφα θέσης. Η διαβούλευση ολοκληρώθηκε τον Ιανουάριο του 2017 με την πραγματοποίηση της διάσκεψης με θέμα «Ας προχωρήσουμε μαζί», στην οποία συμμετείχαν περισσότερα από 600 άτομα. Το τελικό σχέδιο του ευρωπαϊκού πυλώνα κοινωνικών δικαιωμάτων βασίζεται στα αποτελέσματα της διαβούλευσης⁷.

Ο ευρωπαϊκός πυλώνας κοινωνικών δικαιωμάτων έχει ως στόχο να εξασφαλίσει νέα και αποτελεσματικότερα δικαιώματα για τους πολίτες⁸. Χωρίζεται σε 3 κύριες κατηγορίες:

1. Ίσες ευκαιρίες και πρόσβαση στην αγορά εργασίας
 - Εκπαίδευση, κατάρτιση και διά βίου μάθηση
 - Ισότητα των φύλων
 - Ισότητα ευκαιριών
 - Ενεργός υποστήριξη για την εξεύρεση απασχόλησης
2. Δίκαιοι όροι εργασίας
 - Ασφαλής και ευπροσάρμοστη απασχόληση
 - Μισθοί
 - Ενημέρωση για τους όρους απασχόλησης και προστασία σε περίπτωση απολύσεων
 - Κοινωνικός διάλογος και συμμετοχή των εργαζομένων
 - Ισορροπία μεταξύ επαγγελματικής και προσωπικής ζωής
 - Υγιές, ασφαλές και κατάλληλα προσαρμοσμένο περιβάλλον εργασίας και προστασία δεδομένων

⁷ ec.europa.eu, (2019). *Ευρωπαϊκός πυλώνας κοινωνικών δικαιωμάτων, Οικοδόμηση μιας πιο δίκαιης και χωρίς αποκλεισμούς Ευρωπαϊκής Ένωσης*. [online] ec.europa.eu Διαθέσιμο στο: https://ec.europa.eu/commission/priorities/deeper-and-fairer-economic-and-monetary-union/european-pillar-social-rights_el#policy-areas [ανακτήθηκε 30 Απρ. 2019]

⁸ ec.europa.eu, (2019). *Ευρωπαϊκός πυλώνας κοινωνικών δικαιωμάτων*. [online] ec.europa.eu Διαθέσιμο στο: https://ec.europa.eu/commission/sites/beta-political/files/social-summit-european-pillar-social-rights-booklet_el.pdf [ανακτήθηκε 30 Απρ. 2019]

3. Κοινωνική προστασία και ένταξη

- Φροντίδα και υποστήριξη των παιδιών
- Κοινωνική προστασία
- Επιδόματα ανεργίας
- Ελάχιστο εγγυημένο εισόδημα
- Εισόδημα για ηλικιωμένους και συντάξεις
- Υγειονομική περίθαλψη
- Ένταξη ατόμων με αναπηρία
- Μακροχρόνια φροντίδα
- Στέγαση και βοήθεια για τους άστεγους
- Πρόσβαση σε βασικές υπηρεσίες

«Σήμερα δεσμευόμαστε να τηρήσουμε ένα σύνολο αρχών και δικαιωμάτων. Από το δικαίωμα για δίκαιες αμοιβές έως το δικαίωμα στην υγειονομική περίθαλψη από τη διάβιου μάθηση, την καλύτερη ισορροπία μεταξύ επαγγελματικής και ιδιωτικής ζωής και την ισότητα των φύλων έως το ελάχιστο εισόδημα: με τον ευρωπαϊκό πυλώνα κοινωνικών δικαιωμάτων η Ευρωπαϊκή Ένωση προασπίζει τα δικαιώματα των πολιτών της σ' έναν κόσμο που αλλάζει με ταχείς ρυθμούς».

– Πρόεδρος Jean-Claude Juncker

**17 Νοεμβρίου 2017, Δήλωση για τη διακήρυξη του Ευρωπαϊκού Πυλώνα
Κοινωνικών Δικαιωμάτων**

2. Το ελάχιστο εγγυημένο εισόδημα

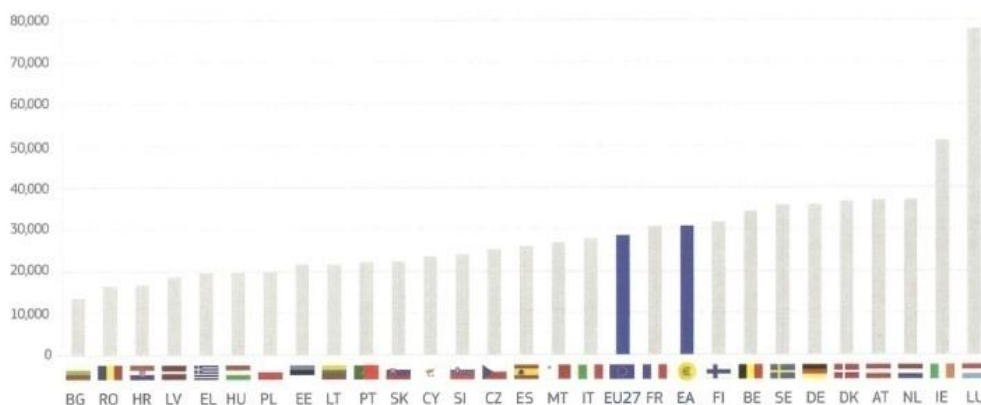
Το ελάχιστο εγγυημένο εισόδημα αποτελεί μία στοχευμένη κοινωνική παροχή που χορηγείται με τη μορφή επιδόματος στους πολίτες ενός κράτους. Θα πρέπει να διασφαλίζει αξιοπρεπείς όρους διαβίωσης για όλα τα μέλη της κοινωνίας, καθώς και να ικανοποιεί τις βασικές ανάγκες των ατόμων όπως αυτές καθορίζονται από τις εκάστοτε κοινωνικές αντιλήψεις. Όλες οι χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης διαθέτουν προγράμματα ελάχιστου εγγυημένου εισοδήματος τόσο ως μέσο πρόνοιας, όσο και σαν ένα ιδιότυπο «κοινωνικό δίκτυο ασφαλείας», αλλά διαφοροποιούνται μεταξύ τους στον τρόπο εφαρμογής. Η διασφάλιση αυτού του «δικτύου ασφαλείας» αποτέλεσε και εξακολουθεί να αποτελεί έναν από τους βασικότερους σκοπούς του κοινωνικού κράτους.

Τα βασικά διλήμματα αυτών των πολιτικών ενίσχυσης των εισοδημάτων αναφέρονται στο ύψος του επιδόματος που λαμβάνει το άτομο όταν δεν εργάζεται, στο ρυθμό με τον οποίο μειώνεται το επίδομα όταν ο δικαιούχος κερδίζει χρήματα και στις προϋποθέσεις χορήγησης. Συνήθως, ο καθορισμός τους συνδέεται με τον ακριβή προσδιορισμό του ορίου φτώχειας (η Στατιστική Υπηρεσία της Ευρωπαϊκής Ένωσης, eurostat, θεωρεί ως κατώφλι το 60% του εθνικού μέσου διαθέσιμου εισοδήματος, μετά τις κοινωνικές μεταβιβάσεις⁹) καθώς και με πολιτικές επιλογές.

⁹ Eurostat, (2017). *Eurostat's annual monitoring report on the Europe 2020 strategy 'Smarter greener, more inclusive?', Indicators to support the Europe 2020 strategy*. Luxembourg: Publications Office of the European Union, σελ. 109

Το βιοτικό επίπεδο διαφέρει ανά την Ευρώπη

Ακαθάριστο εγχώριο προϊόν κατά κεφαλήν, σε μονάδες αγοραστικής δύναμης, σε ευρώ, 2015

Πηγή: Ευρωπαϊκή Επιτροπή

Οι διαφορετικές επιλογές που έχει κάνει κάθε κράτος μέλος, ανάλογα με τις δημοσιονομικές δυνατότητες κάθε χώρας και τη θεσμική διαρρύθμιση του εκάστοτε κράτους πρόνοιας, έχουν δημιουργήσει μία ποικιλομορφία στον χώρο της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Η «κοινωνική ιδιότητα του πολίτη» εμφανίζεται κατακερματισμένη λόγω της ανισομερούς ανάπτυξης της κοινωνικής προστασίας. Η άνιση παροχή κοινωνικής πρόνοιας προς τους πολίτες αντανakλά τα διαφορετικά κοινωνικά δικαιώματα που στην πραγματικότητα ασκούνται από διαφορετικές κατηγορίες ατόμων σε κάθε χώρα και σε κάθε περιοχή. Οι διάφορες κοινωνικές κατηγορίες στις οποίες οι θεσμοί πρόνοιας κατατάσσουν τους απόρους γίνονται θραύσματα που αμφισβητούν τους καθολικούς ορισμούς του τι σημαίνει να είναι κανείς πολίτης. Η έννοια «ιδιότητα του πολίτη» έχει το νόημα της συμμετοχής σε μία πολιτική κοινότητα, όπου οι πολίτες έχουν δικαιώματα και υποχρεώσεις και οι θεσμοί φέρουν την ευθύνη εφαρμογής και επίβλεψής τους. Η κοινωνική ιδιότητα του πολίτη αφορά την ευημερία των πολιτών, η οποία ενισχύθηκε ιστορικά από την επέκταση του κοινωνικού κράτους μα σήμερα βρίσκεται μπροστά στην πρόκληση της φτώχειας¹⁰. Ο κατακερματισμός αυτής της ιδιότητας ενισχύεται εν μέρει και από την τοπική διαχείριση των προγραμμάτων ελάχιστου εγγυημένου εισοδήματος, αφού τα τελευταία

¹⁰ Μασσαγγάνης, Μ. (1999). *Προοπτικές του κοινωνικού κράτους στη Νότια Ευρώπη*. Αθήνα: ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ, σελ. 152

εξαρτώνται σε μεγάλο βαθμό από τοπικές πρωτοβουλίες που παρέχουν στους απόρους διαφορετικές δέσμες κοινωνικών δικαιωμάτων.

Αν και δεν υπάρχει κανένας λόγος για μία κοινωνία που έχει πετύχει υψηλά επίπεδα πλούτου να μην εγγυάται ένα ελάχιστο επίπεδο διαβίωσης, η δυσκολία έγκειται και στη διατήρηση της γενικής ελευθερίας. Επιπλέον, προκύπτουν και ζητήματα διεθνών σχέσεων αν η υπηκοότητα και μόνο εξασφαλίζει το δικαίωμα σε καλύτερη ποιότητα ζωής σε μία συγκεκριμένη χώρα από ότι σε άλλες¹¹. Για αυτόν τον λόγο, η διατήρηση της κοινωνικής συνοχής μπορεί να αναφέρεται ως στόχος της Ευρωπαϊκής Ένωσης στις συνθήκες αλλά η επίτευξή της συναρτάται με το βαθμό οικονομικής ολοκλήρωσης. Η ιδέα είναι ότι η σύγκλιση των οικονομιών θα οδηγήσει στη οικονομική ευημερία και κατόπιν στην κοινωνική πρόοδο. Οι αρνητικές συνέπειες της πρόσφατης οικονομικής κρίσης όμως κατέδειξαν ότι εκτός από τις ελάχιστες κοινωνικές προδιαγραφές, είναι πλέον απαραίτητη μια πλήρως εναρμονισμένη, κοινή κοινωνική πολιτική σε επίπεδο Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Τα προγράμματα ελάχιστου εγγυημένου εισοδήματος έχουν σχεδιαστεί για να αντιμετωπίσουν την ακραία φτώχεια και συνήθως αποτελούν τμήμα ενός φάσματος κοινωνικών μεταβιβάσεων που στοχεύουν στη μείωση της φτώχειας και της ανισότητας. Χορηγείται με κάποια κριτήρια, σε όλους όσους πληρούν αυτά τα κριτήρια χωρίς αποκλεισμούς και αποτελεί ένα συνδυασμό παροχών σε είδος και παροχών σε χρήμα. Η χρηματική ενίσχυση που δίνεται συνδυάζεται με το αρχικό εισόδημα των δικαιούχων ώστε να καλυφθεί η διαφορά μεταξύ του πραγματικού εισοδήματος και του εισοδήματος που θεωρείται «ικανοποιητικό» για αξιοπρεπή διαβίωση. Πρόκειται για ένα μέτρο προνοιακού χαρακτήρα το οποίο εκτός από τη επιδοματική ενίσχυση προωθεί τους ωφελομένους, μέσα από την υποχρεωτική συμμετοχή τους σε διάφορα προγράμματα, στην ενεργοποίησή τους με σκοπό την επανένταξή τους στην αγορά εργασίας, τουλάχιστον για τα άτομα που είναι ικανά προς εργασία. Έτσι, οι σχεδιαστές κοινωνικής πολιτικής διασφαλίζουν ότι το επίδομα δεν θα μειώνει την προσπάθεια ανεύρεσης εργασίας και, παράλληλα, δεν θα αυξάνει

¹¹ Hayek, F.A. (2006). *The Road to Serfdom*. New York: George Routledge & Sons, σελ. 124

την εξάρτηση των ατόμων από το κράτος πρόνοιας. Για αυτό το λόγο, τα τελευταία χρόνια παρατηρείται μία στροφή σε θεωρίες κοινωνικής πολιτικής που συνθέτουν το στόχο της επαρκούς εισοδηματικής ασφάλειας με αυτόν της προώθησης της ατομικής επάρκειας. Αυτές οι θεωρίες βάζουν πάντα την εργασιακή επανένταξη στο επίκεντρο της προσπάθειας¹².

Τα χαρακτηριστικά της καθολικότητας καθώς και της χορήγησης χωρίς αποκλεισμούς διαφοροποιούν τα προγράμματα ελάχιστου εγγυημένου εισοδήματος από κάθε άλλο κρατικό μηχανισμό χρηματικής μεταβίβασης. Σε μακροοικονομικό επίπεδο υπάρχει η δυνατότητα να προωθήσουν την οικονομική αποτελεσματικότητα και την κοινωνική δικαιοσύνη, ενώ σε μικροοικονομικό επίπεδο η εισοδηματική ασφάλεια μπορεί να θεωρηθεί ένα μέτρο που προωθεί την ευελιξία της αγοράς εργασίας. Αντίστροφα, ένα τέτοιο πρόγραμμα μπορεί να θεωρηθεί επιβλαβές στην οικονομική επίδοση και αρνητικό στην επίδραση στα κίνητρα αναζήτησης εργασίας¹³. Είναι σημαντικό, η ασφάλεια εισοδήματος να εξασφαλίζεται για όλους όσοι έχουν ανάγκη, και επιπλέον, να αποφεύγεται ο στιγματισμός τους καθώς και να διασφαλίζεται η αξιοπρέπειά τους.

2.1.Οι νέες τάσεις στην Ευρωπαϊκή Ένωση

Στα περισσότερα κράτη γίνεται μια προσπάθεια να μπει στο περιθώριο το παθητικό σύστημα της χορήγησης εισοδηματικών ενισχύσεων. Τα άτομα παύουν να είναι παθητικοί αποδέκτες επιδομάτων και ενεργοποιούνται προκειμένου να εργαστούν, να προσφέρουν υπηρεσίες στην κοινότητα ή συμμετέχουν σε προγράμματα επαγγελματικής επανεκπαίδευσης. Συνολικά, μια σημαντική παράμετρος οποιουδήποτε συστήματος πρόνοιας είναι οι δομές κινήτρων που δημιουργεί. Πολλοί άνθρωποι πιστεύουν ότι στην εργασία πρέπει να αποδίδεται μια ειδική αξία επειδή με αυτόν τον τρόπο

¹² Marx, I. (2007). *A New Social Question? On Minimum Income Protection in the Postindustrial Era*. Amsterdam: Amsterdam University Press, σελ. 239

¹³ McKay, A. (2005). *The Future of Social Security Policy, Women, work and a Citizens' Basic Income*. New York: Routledge, σελ. 123

ενισχύεται η αυτοεκτίμηση του ατόμου. Ο σχεδιασμός ενός καλού συστήματος κοινωνικών μεταβιβάσεων απαιτεί προσεκτική εξισορρόπηση των παραμέτρων που συνδέονται με τα κίνητρα και αυτών που συνδέονται με την ισότητα και την κοινωνική δικαιοσύνη¹⁴. Οι πολίτες έχουν δικαιώματα, με τον περιορισμό όμως να μεριμνούν και για τους άλλους. Η πραγματική ελευθερία ασφαλώς περιλαμβάνει το δικαίωμα της αποχής από την εργασία αλλά αυτό δε σημαίνει ότι πρέπει να διανέμεται σε άλλους το κόστος αυτής της επιλογής. Οι κυβερνήσεις για λόγους ηθικής δεν θα πρέπει ούτε να ενθαρρύνουν ούτε να υποστηρίζουν τα άτομα που είναι ικανά αλλά απρόθυμα να εργαστούν¹⁵. Η απροθυμία ένταξης στην αγορά εργασίας σπάνια αποδίδεται στην σκηνή των δικαιούχων, συνήθως αποτελεί το αποτέλεσμα των αντικινήτρων για εργασία, τα οποία μπορεί να οδηγήσουν σε μακροχρόνια εξάρτηση.

Επιπλέον, οι νέες τεχνολογίες και η αυξανόμενη επίδραση της κοινωνίας των πληροφοριών έχουν προκαλέσει δραστικές αλλαγές στη μορφή και το περιεχόμενο της εκπαίδευσης και κατάρτισης. Το γεγονός αυτό έχει σαν αποτέλεσμα την ανάγκη για δια βίου κατάρτιση με σκοπό την δια βίου ενεργή ζωή διότι δεν αρκεί η αρχική εκπαίδευση των νέων για μία δια βίου απασχόληση, στα πλαίσια της διαρκώς επεκτεινόμενης παγκοσμιοποίησης¹⁶. Η συγκυρία αυτή καθιστά επιτακτική τη συνεχή αναβάθμιση των ανθρώπινων πόρων, όχι μόνο για να αναπτυχθεί η οικονομική ανταγωνιστικότητα αλλά και για προστατευθεί η κοινωνική συνοχή.

Υπάρχει μία ξεκάθαρη τάση σε όλα τα συστήματα ελάχιστου εισοδήματος των κρατών μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης να αυξάνονται οι όροι που συνδέουν την οικονομική ενίσχυση με τη συμμετοχή σε προγράμματα ενεργοποίησης ή με την αποδοχή εργασίας. Σε όλες τις χώρες, οι αιτούντες σε ηλικία εργασίας πρέπει να αναζητούν ενεργά εργασία, ή να

¹⁴ Rosen, H. S. and Gayer, T. (2009). *Δημόσια Οικονομική, Σύγχρονη θεωρία και ελληνική πραγματικότητα*. Αθήνα: Εκδόσεις Κριτική, σελ. 512

¹⁵ Ringen, S. (2007). *What Democracy Is For, On Freedom and Moral Government*. New Jersey: Princeton University Press, σελ. 281

¹⁶ Τσομπάνογλου, Γ.Ο., Κορρές, Γ. και Γιαννοπούλου, Ι. (2005). *ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΣ ΑΠΟΚΛΕΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ ΕΝΣΩΜΑΤΩΣΗΣ* Εργαστήριο Κοινωνιολογίας της Εργασίας και των Επαγγελματιών – ΕΡΓΑΞΙΑ, Τμήμα Κοινωνιολογίας, Πανεπιστήμιο του Αιγαίου, Μυτιλήνη. Αθήνα: ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΠΑΠΑΖΗΣΗ, σελ. 512

είναι πρόθυμοι να λαμβάνουν μέρος σε επιμορφώσεις ή εκπαίδευση, ή να εγγράφονται σε μητρώα ανέργων. Η αποτυχία εκπλήρωσης των παραπάνω όρων, δηλαδή της ενεργοποίησης στην αγορά εργασίας, σε όλες τις περιπτώσεις μπορεί να οδηγήσει σε κυρώσεις όπως η άρνηση πρόσβασης, η προσωρινή αναστολή ή ακόμα και ο αποκλεισμός από την εισοδηματική ενίσχυση¹⁷.

Στα προηγμένα συστήματα κοινωνικής προστασίας της Ευρωπαϊκής Ένωσης, οι εισοδηματικές μεταβιβάσεις προς τους φτωχούς και τους ανέργους παίζουν το ρόλο «κοινωνικού αποσβεστήρα» διότι απορροφούν τους κραδασμούς της οικονομικής κρίσης, συμπληρώνοντας τα εισοδήματα των θυμάτων της. Κάθε αναφορά στο ζήτημα των ελάχιστων εισοδηματικών μέσων θα πρέπει να γίνεται στο πλαίσιο της κοινοτικής σύστασης που εξέδωσε το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο στις 24 Ιουνίου 1992 σχετικά με τα κοινά κριτήρια που αφορούσαν την επάρκεια πόρων και παροχών στα συστήματα κοινωνικής προστασίας των κρατών μελών.

2.2.Η διαμόρφωση της κοινωνικής προστασίας σε Ευρωπαϊκή Ένωση και Ελλάδα

Η σύσταση 92/441/Ε.Ο.Κ., που αναφέρεται ευρέως στη βιβλιογραφία ως ορόσημο στο σχηματισμό της κοινωνικής διάστασης της Ευρωπαϊκής Ένωσης είχε σημαντικό αντίκτυπο σε κάποιες χώρες, όπως η Πορτογαλία, ενώ σε κάποιες άλλες όπως η Ελλάδα πέρασε απαρατήρητη. Σε αυτή προσδιορίστηκε ότι τα κράτη μέλη πρέπει «να χαράξουν και να εφαρμόσουν μια ολοκληρωμένη συνολική στρατηγική για την ενεργητική ένταξη των ατόμων που είναι αποκλεισμένα από την αγορά εργασίας, στρατηγική που να συνδυάζει επαρκή εισοδηματική στήριξη, αγορές εργασίας χωρίς

¹⁷ Directorate-General for internal policies, Policy Department A, (2017). *Economic and Scientific Policy, Employment and Social Affairs, Minimum Income Policies in EU Member States, Committee on Employment and Social Affairs (EMPL), April 2017*. Brussels: Publications Office, σελ. 76

αποκλεισμούς και πρόσβαση σε ποιοτικές υπηρεσίες»¹⁸. Άμεσο αποτέλεσμα της παραπάνω σύστασης ήταν η επιτάχυνση των διαδικασιών για την εφαρμογή ενός ελάχιστου εγγυημένου εισοδήματος στην χώρα που κατείχε την Ευρωπαϊκή Προεδρία, δηλαδή την Πορτογαλία, καθώς και η θεσμοθέτηση ενός αντίστοιχου προγράμματος στην Ιταλία λίγα χρόνια αργότερα. Μετά από αυτές τις εξελίξεις η Ελλάδα ήταν το μοναδικό κράτος μέλος που δεν ανταποκρίθηκε στην συγκεκριμένη σύσταση.

Στην Ελλάδα, όπου η ανάγκη για κοινωνική προστασία είναι μεγαλύτερη παρά ποτέ, τα κενά προστασίας είναι τρομακτικά. Η οικονομική κρίση, πρωτοφανούς έντασης και διάρκειας, έχει αυξήσει κατακόρυφα τη «ζήτηση» για κοινωνική προστασία. Όμως, η «προσφορά» κοινωνικής προστασίας από το σύστημα παρουσιάζει σημαντικά κενά, διοικητικές αστοχίες, λάθη σχεδιασμού. Τα κενά προστασίας προϋπήρχαν, η κρίση όμως τα έφερε με δραματικό τρόπο στο προσκήνιο. Εξαιτίας της σχεδόν γενικής αδιαφορίας πολιτικών και κοινής γνώμης για το πρόβλημα αυτό, το «δίχτυ ασφαλείας» παρέμεινε αναποτελεσματικό και διάτρητο, άρα εντελώς απροετοίμαστο για το ρόλο του ως βασικού εργαλείου αντιμετώπισης των κοινωνικών συνεπειών της οικονομικής κρίσης¹⁹.

Προγράμματα ελάχιστου εγγυημένου εισοδήματος εφαρμόζονται σε όλες τις χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης σε εθνικό επίπεδο, εκτός από τρεις (Ιταλία, Ισπανία, Ουγγαρία) όπου υλοποιούνται σε περιφερειακό ή τοπικό επίπεδο. Ασφαλώς, το επίπεδο του ελάχιστου ορίου διαβίωσης που εγγυάται κάθε κράτος μέλος διαφέρει σημαντικά: για μια οικογένεια με δύο παιδιά, από €2.356,54 το μήνα στο Λουξεμβούργο έως μόνο €120 το μήνα στη

¹⁸ Ευρωπαϊκό Συμβούλιο, (1992). *Σύσταση του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου 92/441/ΕΟΚ, Αριθ. L245/46, 26/08/1992*. Λουξεμβούργο: Επίσημη Εφημερίδα των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων (όπως επικαιροποιήθηκε από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή με την Σύσταση σχετικά με την ενεργητική ένταξη των ατόμων που είναι αποκλεισμένα από την αγορά εργασίας τον Οκτώβριο του 2008)

¹⁹ Μασσαγγάνης, Μ. και Λεβέντη, Χ. (2012). *Ομάδα Ανάλυσης Δημόσιας Πολιτικής, Οικονομικό Πανεπιστήμιο Αθηνών, Ενημερωτικό Δελτίο 3/2012, Το ελάχιστο εγγυημένο εισόδημα: δημοσιονομικές και διανεμητικές επιδράσεις*. Αθήνα: Εκδόσεις Κριτική, σελ. 1

Βουλγαρία²⁰. Επίσης διαφέρουν σημαντικά στους όρους επιλεξιμότητας, στην κάλυψη και στην αποτελεσματικότητα. Σύμφωνα με τις εκθέσεις των εμπειρογνομόνων, τα συστήματα αυτά στην Ευρωπαϊκή Ένωση χωρίζονται σε τέσσερις κατηγορίες. Στην πρώτη κατηγορία εντάσσονται χώρες οι οποίες χαρακτηρίζονται από απλά αλλά περιεκτικά συστήματα (Αυστρία, Βέλγιο, Κύπρος, Τσεχία, Γερμανία, Δανία, Φιλανδία, Πορτογαλία, Ρουμανία, Σλοβενία, Σουηδία, Ολλανδία) τα οποία απευθύνονται σε άτομα τα οποία δεν διαθέτουν τα αναγκαία μέσα διαβίωσης. Στην δεύτερη κατηγορία, περιλαμβάνονται χώρες (Εσθονία, Ουγγαρία, Λετονία, Λιθουανία, Πολωνία, Σλοβακία) οι οποίες διαθέτουν συστήματα τα οποία ορίζονται ως μη κατηγορικά. Στην τρίτη κατηγορία περιλαμβάνονται χώρες (Ισπανία, Γαλλία, Ιρλανδία, Μάλτα, Ηνωμένο Βασίλειο) οι οποίες διαθέτουν ένα ανεπτυγμένο σύνθετο δίκτυο από διαφορετικά και συχνά επικαλυπτόμενα συστήματα. Τα συστήματα αυτά απευθύνονται σε κοινωνικές κατηγορίες που έχουν επείγουσα ανάγκη υποστήριξης. Στην τελευταία κατηγορία βρίσκονται χώρες (Βουλγαρία, Ελλάδα, Ιταλία) που χαρακτηρίζονται από αποσπασματικές και περιορισμένες διατάξεις οι οποίες απευθύνονται σε συγκεκριμένες πληθυσμιακές ομάδες²¹. Αν εξετάσουμε παράγοντες όπως η κάλυψη από κινδύνους και η επιλεξιμότητα, η δομή των επιδομάτων, οι μηχανισμοί χρηματοδότησης, οι οργανωτικές διευθετήσεις, τότε διακρίνουμε τέσσερα είδη κράτους πρόνοιας: το σκανδιναβικό μοντέλο, το αγγλοσαξονικό μοντέλο, το ηπειρωτικό μοντέλο και το νότιο-ευρωπαϊκό μοντέλο²².

Επίσης σημαντική, στην πορεία της καθιέρωσης των προγραμμάτων ελάχιστου εγγυημένου εισοδήματος στην Ευρωπαϊκή Ένωση, θεωρείται και η νομολογία του Δικαστηρίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης από τις υποθέσεις για το βελγικό ελάχιστο εγγυημένο εισόδημα ('*minimex*'). Το επίδομα αυτό δινόταν,

²⁰ MISSOC, Mutual Information System on Social Protection, *Missoc database, Comparative tables*. [online] Διαθέσιμο στο: <https://www.missoc.org/missoc-database/comparative-tables/> [ανακτήθηκε 19 Οκτ. 2018]

²¹ Frazier, H. and Marlier, E. (2009). *EU Network of National Independent Experts on Social Inclusion, Minimum Income Schemes Across EU Member States, Synthesis Report*. Brussels: European Commission DG Employment, Social Affairs and Equal Opportunities, σελ. 8

²² Moreira, A. (2008). *The Activation Dilemma, Reconciling the fairness and effectiveness of minimum income schemes in Europe*. Bristol: The Policy Press, σελ. 1

σύμφωνα με την εθνική νομοθεσία, μόνο σε βέλγους σε μια προσπάθεια να αποφευχθεί η κατάχρηση πόρων του συστήματος πρόνοιας από αλλοδαπούς. Ο περιορισμός αυτός θεωρήθηκε ότι συνιστά διάκριση με βάση την εθνικότητα και αργότερα καταργήθηκε.

Συγκεκριμένα, το 1995, ο Rudy Grzelczyk, Γάλλος υπήκοος, άρχισε πανεπιστημιακές σπουδές φυσικής αγωγής στο Βέλγιο. Κατά τα τρία πρώτα έτη των σπουδών του κάλυψε μόνος του τα έξοδα διαβίωσης, κατοικίας και σπουδών, κάνοντας διάφορες μισθωτές εργασίες. Στην αρχή του τετάρτου και τελευταίου έτους των σπουδών του ζήτησε να του καταβληθεί το ελάχιστο εγγυημένο εισόδημα. Στην έκθεσή της, η βελγική υπηρεσία πρόνοιας αναγνώρισε ότι το τελευταίο έτος των σπουδών είναι το δυσκολότερο, διότι ο σπουδαστής είναι υποχρεωμένος να συντάξει διπλωματική εργασία και να κάνει πρακτική άσκηση. Για τον λόγο αυτό, με απόφαση της 16^{ης} Οκτωβρίου 1998, χορηγήθηκε στον Rudy Grzelczyk το ελάχιστο εγγυημένο εισόδημα, υπολογιζόμενο με τον αποκαλούμενο «μεμονωμένο» συντελεστή, για την περίοδο από 5 Οκτωβρίου 1998 έως 30 Ιουνίου 1999. Το βελγικό δημόσιο, και το αρμόδιο ομοσπονδιακό υπουργείο, αρνήθηκε να προβεί στην καταβολή του ποσού στην υπηρεσία πρόνοιας για τον λόγο ότι δεν συνέτρεχαν οι νόμιμες προϋποθέσεις για τη χορήγησή του, ειδικότερα η προϋπόθεση της ιθαγένειας. Ακολούθως, η υπηρεσία πρόνοιας με απόφαση της 29^{ης} Ιανουαρίου 1999, διέκοψε τη χορήγηση του επιδόματος στον Rudy Grzelczyk από 1^{ης} Ιανουαρίου 1999, στηριζόμενο στην αιτιολογία ότι ο ενδιαφερόμενος είναι «υπήκοος Ε.Ο.Κ. εγγεγραμμένος ως σπουδαστής»²³.

Ο Rudy Grzelczyk προσέβαλε την απόφαση αυτή ενώπιον των εθνικών δικαστικών αρχών. Σύμφωνα με το βελγικό δικαστήριο, και κατά τη νομολογία του Δικαστηρίου, το κατώτατο όριο διαβίωσης συνιστά κοινωνικό πλεονέκτημα υπό την έννοια του άρθρου 7, παράγραφος 2, του κανονισμού (ΕΟΚ) 1612/68 του Συμβουλίου, της 15^{ης} Οκτωβρίου 1968, περί

²³ curia.europa.eu, (2019). *InfoCuria – Case – law of the Court Of Justice*. [online] curia.europa.eu Διαθέσιμο στο: <http://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?docid=46599&text=&doclang=EL&pageIndex=0&cid=6574426#Footnote1> [ανακτήθηκε 30 Απρ. 2019]

της ελεύθερης κυκλοφορίας των εργαζομένων στο εσωτερικό της Κοινότητας, και ότι, στο βελγικό δίκαιο, το δικαίωμα επί του κατωτάτου ορίου διαβίωσης επεκτάθηκε στα άτομα που εμπίπτουν στο πεδίο εφαρμογής του εν λόγω κανονισμού. Εντούτοις, υπενθυμίζει ότι, ο Rudy Grzelczyk δεν πληροί τις προϋποθέσεις για να θεωρηθεί ότι εμπίπτει στην εν λόγω διεύρυνση του πεδίου εφαρμογής του κατωτάτου ορίου διαβίωσης, διότι υπό την ιδιότητά του ως σπουδαστής δεν μπορεί να θεωρηθεί εργαζόμενος και η διαμονή του στο Βέλγιο δεν αποτελεί απόρροια της εφαρμογής της αρχής της ελεύθερης κυκλοφορίας των εργαζομένων. Επιπλέον, το εν λόγω δικαστήριο, αναφερόμενο στην απόφαση της 12^{ης} Μαΐου 1998, Martínez Sala, διερωτάται αν η εφαρμογή της επίμαχης στην κύρια δίκη εθνικής κανονιστικής ρυθμίσεως προσκρούει στις αρχές της ευρωπαϊκής ιθαγένειας και της απαγορεύσεως των διακρίσεων. Υπό τις συνθήκες αυτές, το βελγικό δικαστήριο του αναγνώρισε δικαίωμα για επίδομα κοινωνικής αρωγής υπό τη μορφή μηνιαίας υλικής ενισχύσεως κατ' αποκοπή σε 20.000 βελγικά φράγκα τον μήνα για την περίοδο από 1^η Ιανουαρίου έως 30 Ιουνίου 1999 και, αφετέρου, αποφάσισε να αναστείλει την έκδοση αποφάσεως και να υποβάλει στο Δικαστήριο τα σχετικά ερωτήματα²⁴.

Το Δικαστήριο στις 20 Σεπτεμβρίου 2001 αποφάσισε ότι τα άρθρα 6 και 8 της Συνθήκης Ε.Κ. (κατόπιν τροποποιήσεως, άρθρα 12 ΕΚ και 17 ΕΚ) απαγορεύουν να εξαρτάται το δικαίωμα σε κοινωνικές παροχές που χορηγούνται από σύστημα μη στηριζόμενο σε εισφορές, όπως είναι το κατώτατο όριο διαβίωσης, όσον αφορά τους υπηκόους κρατών μελών εκτός του κράτους μέλους υποδοχής, στο έδαφος του οποίου οι εν λόγω υπήκοοι κατοικούν νομίμως, από την προϋπόθεση να εμπίπτουν οι υπήκοοι αυτοί στο πεδίο εφαρμογής του κανονισμού (ΕΟΚ) 1612/68 του Συμβουλίου των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, της 15^{ης} Οκτωβρίου 1968, περί της ελεύθερης κυκλοφορίας των εργαζομένων στο εσωτερικό της Κοινότητας, ενώ μια

²⁴ curia.europa.eu, (2019). *InfoCuria – Case – law of the Court Of Justice*. [online] curia.europa.eu Διαθέσιμο στο: <http://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?docid=46599&text=&doclang=EL&pageIndex=0&cid=6574426#Footnote1> [ανακτήθηκε 30 Απρ. 2019]

παρόμοια προϋπόθεση δεν ισχύει για τους υπηκόους του κράτους μέλους υποδοχής²⁵.

Η υπόθεση της Martínez Sala, που προηγήθηκε, αφορούσε μία ισπανίδα υπήκοο που διέμενε στη Γερμανία. Το Δικαστήριο αποφάσισε ότι το κοινοτικό δίκαιο απαγορεύει σε κράτος μέλος να απαιτεί από τους υπηκόους των άλλων κρατών μελών που διαμένουν νομίμως στο έδαφος του να προσκομίζουν, προκειμένου να τους χορηγηθεί επίδομα ανατροφής, νομότυπη άδεια διαμονής, την οποία εκδίδουν οι εθνικές διοικητικές αρχές, όταν για τους ημεδαπούς επιβάλλεται μόνον η προϋπόθεση να έχουν την κατοικία τους ή τη συνήθη διαμονή τους εντός αυτού του κράτους μέλους²⁶.

Και στις δύο αυτές περιπτώσεις η ιδιότητα του πολίτη της Ένωσης αναγνωρίστηκε ως θεμελιώδης ιδιότητα των υπηκόων των κρατών μελών. Η ιδιότητα αυτή τους εξασφαλίζει ίση μεταχείριση από τις εθνικές αρχές ανεξάρτητα από την ιθαγένεια του καθενός. Επίσης, με βάση τη συγκεκριμένη νομολογία καταργήθηκε και η νομοθεσία που εξαρτούσε τη χορήγηση των επιδομάτων από την προϋπόθεση της μόνιμης διαμονής.

Είναι ξεκάθαρο από τις έρευνες των ειδικών ότι τα προγράμματα ελάχιστου εγγυημένου εισοδήματος διαδραματίζουν σπουδαίο ρόλο στη μείωση της φτώχειας και του κοινωνικού αποκλεισμού σε όλα τα κράτη μέλη. Παρόλα αυτά, λειτουργούν καλύτερα όταν αποτελούν μία έσχατη λύση μέσα σε ένα ολοκληρωμένο και αποτελεσματικό πλέγμα κοινωνικής προστασίας. Οι περισσότερες χώρες προσφέρουν βοήθεια η οποία υπολείπεται, πολλές φορές σημαντικά, από το επίπεδο που απαιτείται προκειμένου οι δικαιούχοι να επιβιώνουν με αξιοπρέπεια²⁷. Ωστόσο, παρά τις διαπιστώσεις αυτές η πρόοδος

²⁵ curia.europa.eu, (2019). *InfoCuria – Case – law of the Court Of Justice*. [online] curia.europa.eu Διαθέσιμο στο: <http://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?docid=46599&text=&doclang=EL&pageIndex=0&cid=6574426#Footnote1> [ανακτήθηκε 30 Απρ. 2019]

²⁶ curia.europa.eu, (2019). *InfoCuria – Case – law of the Court Of Justice*. [online] curia.europa.eu Διαθέσιμο στο: <http://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?docid=43841&text=&dir=&doclang=EN&part=1&occ=first&mode=lst&pageIndex=0&cid=6774425> [ανακτήθηκε 30 Απρ. 2019]

²⁷ Frazier, H. and Marlier, E. (2009). *EU Network of National Independent Experts on Social Inclusion, Minimum Income Schemes Across EU Member States, Synthesis Report*. Brussels: European Commission DG Employment, Social Affairs and Equal Opportunities, σελ. 11

από το 2009 και μετά είναι απογοητευτική και παρά τις βελτιώσεις συχνά παρατηρούνται: έλλειψη ικανοποιητικών πληρωμών, περιορισμένη κάλυψη, χαμηλή συμμετοχή, ανεπαρκής ενημέρωση, υπερβολική γραφειοκρατική διαδικασία και στιγματισμός. Η επάρκεια σε συνδυασμό με την αποτελεσματικότητα των πολιτικών ελάχιστου εγγυημένου εισοδήματος είναι θεμελιώδους σημασίας για το σχηματισμό μιας κοινής κοινωνικής πολιτικής και βασική επένδυση στη δημιουργία μιας δυνατώτερης οικονομίας²⁸.

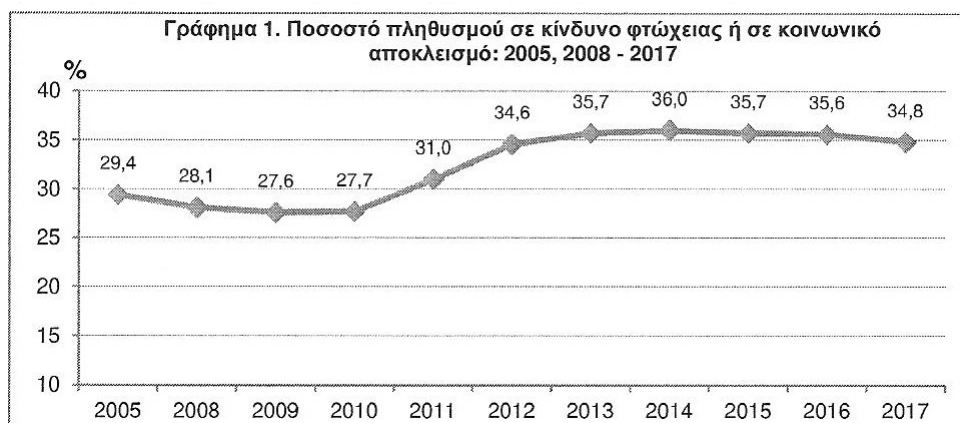
Στο πλαίσιο της Ευρώπης 2020, αναφορικά με την καταπολέμηση της φτώχειας, έχει τεθεί ως στόχος «να μειωθούν κατά 20 εκατομμύρια τα άτομα που βρίσκονται ή που κινδυνεύουν να βρεθούν σε κίνδυνο φτώχειας ή κοινωνικό αποκλεισμό έως το 2020»²⁹. Με βάση τα στοιχεία της Έρευνας Εισοδήματος και Συνθηκών Διαβίωσης των Νοικοκυριών (SILC), έτους 2017, ο πληθυσμός που βρίσκεται σε κίνδυνο φτώχειας ή κοινωνικό αποκλεισμό ανέρχεται στο 34,8% (3.701.800 άτομα) του πληθυσμού, παρουσιάζοντας μείωση σε σχέση με την προηγούμενη χρονιά (3.789.300 άτομα που αντιστοιχούσαν στο 35,6% του πληθυσμού).

Η εξέλιξη του δείκτη την τελευταία δεκαετία παρουσιάζει ανοδική τάση από το 2010 και μετά, για μια σειρά ετών, μείωση για πρώτη φορά το 2015. Προκύπτει ότι, το 20,2% του πληθυσμού βρίσκεται σε κίνδυνο φτώχειας (μετά τις κοινωνικές μεταβιβάσεις), το 21,1% σε υλική στέρηση και το 15,6% του πληθυσμού ηλικίας 0-59 ετών διαβιεί σε νοικοκυριά με χαμηλή ένταση εργασίας. Ο πληθυσμός ηλικίας 18 έως 64 ετών που βρίσκεται σε κίνδυνο φτώχειας ή κοινωνικό αποκλεισμό εκτιμάται σε 36,5% για τους Έλληνες και σε 62,9% για τους αλλοδαπούς που διαμένουν στην Ελλάδα³⁰.

²⁸ Frazier, H. and Marlier, E. (2016). *European Social Policy Network (ESPN), Minimum Income Schemes in Europe, A study of national policies*. Brussels: Publications Office, σελ. 10

²⁹ European Commission, (2010). *Communication from the Commission Europe 2020, A strategy for smart sustainable and inclusive growth, Brussels, 3.3.2010 COM (2010) 2020 final*. Brussels: Publications Office, σελ. 5

³⁰ Ελληνική Στατιστική Αρχή, (2017). *Δελτίο Τύπου, Κίνδυνος Φτώχειας, Έρευνα Εισοδήματος και Συνθηκών Διαβίωσης των Νοικοκυριών: Έτος 2017 (περίοδος αναφοράς εισοδήματος 2016)*. Πειραιάς: ΕΛΣΤΑΤ, σελ. 1

Πηγή: Ελληνική Στατιστική Αρχή

Πληθυσμός σε κίνδυνο φτώχειας ή κοινωνικό αποκλεισμό, κατά ομάδες ηλικιών και υπηκοότητα: 2017

Ομάδες ηλικιών	Υπηκοότητα	%
18-64	Ημεδαποί	36,5
	Αλλοδαποί που διαμένουν στην Ελλάδα	62,9
	Αλλοδαποί χωρών ΕΕ των 28, που διαμένουν στην Ελλάδα	53,3
	Αλλοδαποί εκτός χωρών ΕΕ των 28, που διαμένουν στην Ελλάδα	64,3
18+	Ημεδαποί	32,7
	Αλλοδαποί που διαμένουν στην Ελλάδα	62,4
	Αλλοδαποί χωρών ΕΕ των 28, που διαμένουν στην Ελλάδα	48,2
	Αλλοδαποί εκτός χωρών ΕΕ των 28, που διαμένουν στην Ελλάδα	64,6

Πηγή: Ελληνική Στατιστική Αρχή

2.3. Διαφορές σε σχέση με το Βασικό Εγγυημένο Εισόδημα

Στη βιβλιογραφία εκτός από το ελάχιστο εγγυημένο εισόδημα συναντάμε άλλες δύο διαφορετικές μορφές συστημάτων κοινωνικής πολιτικής που στοχεύουν σε ένα κατώτατο βιοτικό επίπεδο με σκοπό τον περιορισμό της φτώχειας: ο αρνητικός φόρος εισοδήματος και το βασικό εγγυημένο εισόδημα.

Ο αρνητικός φόρος αποτελεί ένα σύστημα όπου κάποιος που κερδίζει ένα εισόδημα δεν πληρώνει φόρους. Πάνω από αυτό το όριο πληρώνει ένα μέρος σε φόρους ενώ αν το εισόδημά του υπολείπεται του προκαθορισμένου ορίου, τότε λαμβάνει ένα επιπλέον ποσό για να συμπληρώσει αυτό που υπολείπεται. Με αυτόν τον τρόπο, είναι εφικτό να θέσουμε ένα κάτω όριο,

κάτω από το οποίο δεν μπορεί να κατέβει το εισόδημα κάποιου. Το ακριβές όριο μπορεί να εξαρτάται από την οικονομική δυνατότητα της κοινότητας³¹. Αν και έγιναν κάποιες προσπάθειες εφαρμογής του συγκεκριμένου συστήματος, ιδιαίτερα στις Ηνωμένες Πολιτείες Αμερικής το 1971, ο αρνητικός φόρος δεν έχει εφαρμοστεί για πολιτικούς λόγους.

Το βασικό εγγυημένο εισόδημα, το οποίο δεν είναι πρόγραμμα κοινωνικής προστασίας αλλά ένα ποσό που χορηγείται σε όλους τους πολίτες χωρίς να λαμβάνονται υπόψη εισοδηματικά, περιουσιακά, δημογραφικά ή άλλα χαρακτηριστικά. Οι πολιτικές βασικού εγγυημένου εισοδήματος κατηγοριοποιούνται σε τρεις βασικές ομάδες: πλήρες, μερικό και μεταβιβαστικό. Σε κάθε περίπτωση πάντως αναφέρονται σε πολιτικές χωρίς προϋποθέσεις. Η πιο γνωστή και ευρέως καταγεγραμμένη περίπτωση βασικού εγγυημένου εισοδήματος είναι αυτή της πολιτείας Αλάσκα των Ηνωμένων Πολιτειών της Αμερικής που διανέμει στους πολίτες ένα ετήσιο μέρισμα το ύψος του οποίου διαμορφώνεται στον προϋπολογισμό. Η επιλογή αυτή έγινε προκειμένου να κοινωνικοποιηθούν μερικώς τα οφέλη από την εκμετάλλευση των δημόσιων φυσικών πόρων. Η φιλοσοφία του βασικού εγγυημένου εισοδήματος περιλαμβάνει τον αρνητικό φόρο εισοδήματος, τον πιστωτικό φόρο εισοδήματος, το μη περιοριστικό βασικό εισόδημα καθώς και τα εφάπαξ ποσά. Στην Ευρωπαϊκή Ένωση δεν συναντάμε πολιτικές βασικού εγγυημένου εισοδήματος παρά μόνο ελάχιστου εγγυημένου εισοδήματος.

Στις 14 Ιανουαρίου 2013 καταχωρήθηκε στο επίσημο μητρώο της Ευρωπαϊκής Επιτροπής μία ευρωπαϊκή πρωτοβουλία πολιτών με τίτλο: «Χωρίς Όρους Βασικό Εισόδημα - Ερευνώντας έναν δρόμο προς την χειραφέτηση της πρόνοιας στην Ευρωπαϊκή Ένωση». Σκοπός της πρωτοβουλίας ήταν να ζητηθεί η στήριξη της Επιτροπής στην συνεργασία ανάμεσα στα κράτη μέλη, στοχεύοντας στην διερεύνηση του Χωρίς Όρους Βασικού Εισοδήματος σαν εργαλείο για την βελτίωση των συστημάτων κοινωνικής ασφάλισης. Η συγκεκριμένη προσπάθεια δεν συγκέντρωσε τον

³¹ Friedman, M. with the assistance of Friedman, R. D. (2002). *Capitalism and Freedom*. 40th Anniversary Edition. Chicago: The University of Chicago Press, σελ. 192

απαιτούμενο αριθμό δηλώσεων υποστήριξης εντός της προθεσμίας με αποτέλεσμα να αρχειοθετηθεί λόγω ανεπαρκούς υποστήριξης³². Παρόλα αυτά, μέσα από αυτή την πρωτοβουλία καταδεικνύεται η σημασία της εξασφάλισης της αξιοπρεπούς διαβίωσης για τους ευρωπαίους πολίτες.

³² ec.europa.eu, (2019). *Ευρωπαϊκή Πρωτοβουλία Πολιτών, Επίσημο Μητρώο*. [online] ec.europa.eu Διαθέσιμο στο: <http://ec.europa.eu/citizens-initiative/public/initiatives/obsolete/details/2013/000001?lg=el> [ανακτήθηκε 30 Απρ. 2019]

3. Το ιστορικό της εισαγωγής του Ελάχιστου Εγγυημένου Εισοδήματος στην Ελλάδα

Μέσα στο γενικό αυτό πλαίσιο, η ελληνική περίπτωση παρουσιάζει κρίσιμες ιδιαιτερότητες. Κατ' αρχάς, το βάθος και η διάρκεια της ελληνικής κρίσης είναι μεγαλύτερες από ότι σε άλλες χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Ταυτόχρονα, όμως, υπάρχουν ειδικά στοιχεία τόσο του θεσμικού υπόβαθρου της κοινωνικής προστασίας όσο και των μη γενόμενων μεταρρυθμίσεων, που καθιστούν το ελληνικό κοινωνικό κράτος ιδιαίτερα προβληματικό ως μηχανισμό αντιμετώπισης κινδύνων. Στην Ελλάδα οι μεταρρυθμίσεις στο χώρο του κοινωνικού κράτους προχώρησαν με αργούς ρυθμούς, παρά το γεγονός ότι εξαγγέλλονταν πανηγυρικά και σε υψηλούς τόνους. Γι' αυτό, ο κεντρικός κορμός του κοινωνικού κράτους δεν προσαρμόστηκε στις μεγάλες αλλαγές της κοινωνίας και της οικονομίας³³.

Η απόφαση για τη θεσμοθέτηση ενός ελάχιστου εγγυημένου εισοδήματος στην Ελλάδα ήρθε, με αρκετές καθυστερήσεις, το 2012 στα πλαίσια μιας, αρχικά, πιλοτικής εφαρμογής του μέτρου. Η χώρα, μέχρι εκείνη τη στιγμή, ήταν η τελευταία της Ευρωπαϊκής Ένωσης που δεν διέθετε ένα αντίστοιχο πρόγραμμα προνοιακού χαρακτήρα. Η «απουσία ενός εισοδηματικού δικτύου ασφαλείας εθνικής εμβέλειας» ήταν ευρέως γνωστή ως ειδοποιός διαφορά του «υποτυπώδους μοντέλου κοινωνικής πρόνοιας της Νότιας Ευρώπης»³⁴. Η εφαρμογή, όμως, συστημάτων ελάχιστου εισοδήματος στην Πορτογαλία, σε ισπανικές περιφέρειες και σε ιταλικούς δήμους είχε σαν αποτέλεσμα η Ελλάδα να είναι η μόνη χώρα που επιχειρούσε να αναπληρώσει το κενό με λειτουργικά ισοδύναμα.

Ο πλέον συνήθης λόγος που αναφέρεται στη βιβλιογραφία ως εξήγηση για την καθυστέρηση στη θεσμοθέτηση του προγράμματος είναι η οικονομική επιβάρυνση σε μία περίοδο κατά την οποία η εισοδος της χώρας στην

³³ Λυμπεράκη, Α. και Τήνιος, Π. (2012). *Κοινωνική πολιτική και κοινωνική συνοχή στην Ελλάδα σε συνθήκες οικονομικής κρίσης*. Αθήνα: Τράπεζα της Ελλάδος, σελ. 121

³⁴ Ματσαγγάνης, Μ. (2004). *Η κοινωνική αλληλεγγύη και οι αντιφάσεις της, Ο ρόλος του ελάχιστου εγγυημένου εισοδήματος σε μια σύγχρονη κοινωνική πολιτική*. Αθήνα: Κριτική, σελ. 29

ευρωπαϊκή Οικονομική και Νομισματική Ένωση αποτελούσε την κορυφαία προτεραιότητα της κυβέρνησης. Επίσης, εκτιμάται ότι η μειωμένη διοικητική ικανότητα του ελληνικού κράτους και άρα οι συνακόλουθες δυσκολίες στη διαχείριση της υλοποίησης του ελάχιστου εγγυημένου εισοδήματος λειτούργησαν ανασταλτικά για την εισαγωγή του μέτρου στο θεσμικό οπλοστάσιο του κράτους πρόνοιας. Ωστόσο, και τα δύο αυτά επιχειρήματα είναι σχετικά αδύναμα³⁵.

Ακόμη και η αρχικά σταδιακή ή σε πιλοτική βάση εφαρμογή ενός τέτοιου μέτρου προσέκρουσε σε δημοσιονομικούς, πολιτικούς και διοικητικούς περιορισμούς. Οι πρώτοι είναι αυτονόητοι, παρότι το κόστος του προγράμματος είναι σχετικά χαμηλό, ιδίως σε σχέση με άλλα μικρότερης κοινωνικής χρησιμότητας, ασφαλώς και δεν είναι αμελητέο. Οι πολιτικοί περιορισμοί σχετίζονται κυρίως με το γεγονός ότι η στάση της κοινής γνώμης απέναντι σε μέτρα ανακούφισης της φτώχειας συχνά επικαθορίζεται από τη στάση της απέναντι στο πρόβλημα της μετανάστευσης. Οι διοικητικοί περιορισμοί αναφέρονται στην αναποτελεσματικότητα της κοινωνικής διοίκησης, στην έλλειψη υλικών αλλά και ανθρώπινων πόρων, καθώς και στην έλλειψη τεχνογνωσίας και προγραμματισμού, που αποτελούν τροχοπέδη στην άσκηση μιας παρεμβατικής κοινωνικής πολιτικής³⁶.

Στην πραγματικότητα, και σε αντίθεση με οποιαδήποτε άλλη χώρα της νότιας Ευρώπης, και ειδικά την Πορτογαλία και την Ισπανία, η συζήτηση στην Ελλάδα χαρακτηρίστηκε από ρητορικό, ή στην καλύτερη περίπτωση, κατακερματισμένο ενδιαφέρον τόσο από πολιτικά κόμματα όσο και από οργανωμένες ομάδες συμφερόντων όπως οι συνδικαλιστικές οργανώσεις. Αυτό είχε ως αποτέλεσμα μια μακροχρόνια αδράνεια στο ζήτημα. Παράλληλα, καθώς η συμβολή των πολιτικών κομμάτων και των ομάδων εκπροσώπησης ήταν ελάχιστη, οι θρησκευτικές οργανώσεις, που σε άλλες χώρες της νότιας Ευρώπης έπαιξαν καθοριστικό ρόλο στη θεσμοθέτηση ενός

³⁵ Λαλιώτη, Β. (2017). *Τμήμα Κοινωνικής Πολιτικής, Σχολή Πολιτικών Επιστημών, Τετράδια Κοινωνικής Πολιτικής Τεύχος 2: Ελάχιστο Εγγυημένο Εισόδημα Το χρονικό ενός «πολυαναμενόμενου» αναγγελθέντος μέτρου*. Αθήνα: Εκδόσεις Gutenberg, σελ. 45

³⁶ Μασσαγγάνης, Μ. (2011). *Η κοινωνική πολιτική σε δύσκολους καιρούς, Οικονομική κρίση, δημοσιονομική λιτότητα και κοινωνική προστασία*. Αθήνα: Κριτική, σελ. 222

προγράμματος ελάχιστου εγγυημένου εισοδήματος, στην Ελλάδα ήταν απούσες³⁷.

Ακόμη και οι υποστηρικτές των μέτρων ελάχιστου εγγυημένου εισοδήματος αποδέχονται τις δυσκολίες που προκύπτουν κατά την εισαγωγή τους. Το κόστος, οι διοικητικές προκλήσεις, η πολιτική νομιμοποίηση και η σταδιακή κατάργηση άλλων συστημάτων είναι προβλήματα προκύπτουν σε κάθε προσπάθεια εφαρμογής. Υπάρχουν αυτοί που υποστηρίζουν τη λύση της «Μεγάλης Έκρηξης» (κατά το “Big Bang”) δηλαδή την εφαρμογή ενός πλήρους μέτρου μέσα σε μία ημέρα, μετά από μία εκλογική νίκη. Ωστόσο, οι περισσότεροι δεν προτείνουν ουτοπικές λύσεις και επιλέγουν μία σταδιακή, πιλοτική εισαγωγή³⁸.

3.1.Πιλοτική εφαρμογή

Η αναμενόμενη ημερομηνία έναρξης της εφαρμογής, όπως αυτή προβλεπόταν από συνεδρίαση της Βουλής τον Οκτώβριο του 2013, ήταν η 1^η Ιανουαρίου του 2014. Μετά από αρκετές καθυστερήσεις στις 7 Νοεμβρίου του 2014 δημοσιεύεται η κοινή υπουργική απόφαση με τίτλο «Καθορισμός των όρων και των προϋποθέσεων εφαρμογής του πιλοτικού προγράμματος Ελάχιστο Εγγυημένο Εισόδημα (ΕΠΓΥΗΜΕΝΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΕΙΣΟΔΗΜΑ)»³⁹. Στην παραπάνω απόφαση προβλεπόταν η συνολική δαπάνη ύψους 20 εκατομμυρίων ευρώ, η οποία κατανεμήθηκε στα οικονομικά έτη 2014/2015 και κάλυπτε τόσο το κόστος του προγράμματος (εισοδηματικές ενισχύσεις, αμοιβή της ΔΙΑΣ Α.Ε.) όσο και τα λοιπά λειτουργικά έξοδα. Για την πιλοτική εφαρμογή, διάρκειας έξι μηνών, επιλέχθηκε ένας δήμος από κάθε μία από τις 13 περιφέρειες ως εξής:

³⁷ Lalioti, V. (2015). *Journal of European Social Policy, The Curious Case of the Guaranteed Minimum Income (GMI): Highlighting Greek ‘Exceptionalism’ in a Southern European Context, Volume 21, Issue 1, 12/10/2015*. London: SAGE Publishing, σελ. 80

³⁸ Standing, G. (2005). *Promoting Income Security as a Right: Europe and North America*. London: Anthem Press, σελ. 19

³⁹ Εφημερίδα της Κυβερνήσεως της Ελληνικής Δημοκρατίας, (2014). *Αρ. απόφασης 39892/ΓΔ1.2, Φ.Ε.Κ., Τεύχος Β’, αρ. φύλλου 3018*. Αθήνα: Εθνικό Τυπογραφείο

	ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ	ΔΗΜΟΣ
1.	Αν. Μακεδονίας - Θράκης	Δράμας
2.	Κεντρικής Μακεδονίας	Έδεσσας
3.	Δυτικής Μακεδονίας	Γρεβενών
4.	Ηπείρου	Ιωαννίνων
5.	Θεσσαλίας	Καρδίτσας
6.	Ιονίων Νήσων	Λευκάδας, Μεγανησίου
7.	Δυτικής Ελλάδας	Ι.Π. Μεσολογγίου
8.	Στερεάς Ελλάδας	Χαλκίδας
9.	Αττικής	Καλλιθέας
10.	Πελοποννήσου	Τρίπολης
11.	Βορείου Αιγαίου	Σάμου
12.	Νοτίου Αιγαίου	Σύρου
13.	Κρήτης	Μαλεβιζίου

Η επιλογή των περιοχών της πιλοτικής εφαρμογής έγινε με βάση τη διαφοροποίηση κοινωνικοοικονομικών χαρακτηριστικών.

Οι προβλεπόμενες ημερομηνίες αιτήσεων για το πρόγραμμα «Εγγυημένο Κοινωνικό Εισόδημα» ήταν από την 15^η Νοεμβρίου 2014, μέχρι την 15^η Μαρτίου 2015 κατ' αρχήν, και σε κάθε περίπτωση μέχρι την εξάντληση των διαθέσιμων πόρων. Τέλος, με την συγκεκριμένη υπουργική απόφαση συστάθηκε και συγκροτήθηκε η «Διαρκής Επιτροπή Κοινωνικής Πολιτικής και Αλληλεγγύης για την Παρακολούθηση του θεσμού του Ελάχιστου Εγγυημένου Εισοδήματος», με αρμοδιότητα την επεξεργασία πολιτικών και μέτρων ιδίως σε σχέση με την διασφάλιση του αξιοπρεπούς επιπέδου διαβίωσης και την πρόληψη της ακραίας φτώχειας.

Κύριος στόχος της πιλοτικής εφαρμογής ήταν η συγκροτημένη αντιμετώπιση μια σειράς σημαντικών προκλήσεων με απώτερο σκοπό τον αποτελεσματικό σχεδιασμό και την υλοποίηση ενός ολοκληρωμένου συστήματος κατά την επικείμενη γενικευμένη εφαρμογή.

Η καινοτομία αυτής της εισοδηματικής ενίσχυσης σε σχέση με παλαιότερα προγράμματα προνοιακού χαρακτήρα είναι ότι πρόκειται για στοχευμένη κοινωνική παροχή που χορηγείται με εισοδηματικά κριτήρια, και απευθύνεται σε οποιονδήποτε πληροί τα κριτήρια αυτά, αλλά χωρίς αποκλεισμούς. Το πρόγραμμα συνδυάζει οικονομική ενίσχυση ευπαθέστερων ομάδων του πληθυσμού χωρίς να απευθύνεται όμως σε άτομα με ειδικά

χαρακτηριστικά (π.χ. άτομα με αναπηρία ή άνεργοι), με την κατάρτιση και την παρακολούθηση ατομικών σχεδίων δράσης, με στόχο την επιστροφή στην απασχόληση και την κοινωνική επανένταξη των δικαιούχων. Επίσης, για πρώτη φορά, περιλαμβάνεται η δέσμευση των δικαιούχων για παρακολούθηση προγραμμάτων εκπαίδευσης ή κατάρτισης, καθώς και η πραγματοποίηση ενεργειών για την ένταξη ή επανένταξη στην αγορά εργασίας. Αυτή η νέα προσέγγιση, η οποία υιοθετήθηκε σύμφωνα με πρακτικές κοινές στα κράτη μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης, εκτός των δικαιωμάτων δημιουργεί για τους ωφελούμενους και υποχρεώσεις στα πλαίσια μιας «κοινωνικής ενεργοποίησης». Κατά συνέπεια, ορίστηκαν τρεις πυλώνες δράσης: ο πρώτος αφορά την εισοδηματική ενίσχυση, ο δεύτερος την πρόσβαση στις κοινωνικές υπηρεσίες και αγαθά και ο τρίτος την κοινωνική ένταξη και εργασιακή επανένταξη.

3.2.Αξιολόγηση της πιλοτικής εφαρμογής

Κατά την πιλοτική εφαρμογή του προγράμματος καταδείχθηκαν οι ανεπάρκειες και η διοικητική αδυναμία της κοινωνικής διοίκησης τόσο στο εθνικό όσο και το τοπικό επίπεδο. Οι περισσότερες από τις 32.048 αιτήσεις, εκ των οποίων το 37,7% έγιναν από γυναίκες και το 62,3% από άντρες, υποβλήθηκαν από τους ίδιους τους αιτούντες με τη συνδρομή φίλων ή λογιστών, με συνέπεια να παρουσιαστεί σωρεία λαθών ενώ το κεντρικά ελεγχόμενο ηλεκτρονικό σύστημα καταγραφής ήταν συχνά εκτός λειτουργίας με αποτέλεσμα να εντείνονται τα λάθη και να εμφανίζονται πολλά κενά ή λανθασμένα στοιχεία στα στοιχεία που δηλώνονταν στις αιτήσεις. Συνολικά από τα Κέντρα Εξυπηρέτησης Πολιτών συμπληρώθηκε μόλις το 2% των αιτήσεων και από τους δήμους το 13,4% ενώ παρατηρήθηκαν πολύ μεγάλες αποκλίσεις στα χαρακτηριστικά των αιτούντων από δήμο σε δήμο, όπως είναι η διαφοροποίηση σε Έλληνες και υπηκόους τρίτων χωρών, το καθεστώς αστεγίας, η κατοχή ηλεκτρικών συσκευών ή οι συνθήκες διαμονής των αιτούντων κ.ά. Τελικά, μετά τη διεξαγωγή των ηλεκτρονικών διασταυρώσεων

και των επιτόπιων ερευνών εγκρίθηκαν οι αιτήσεις 19.574 (64%) δικαιούχων, από τις οποίες αυτές των μεταναστών κάλυψαν μόλις το 48,7% των αντίστοιχων αρχικών αιτήσεων εξαιτίας της αδυναμίας τους να προσκομίσουν τα αναγκαία τοπικά έγγραφα ενώ το αντίστοιχο ποσοστό στους Έλληνες ανήλθε το 86%⁴⁰.

Πολύ περιορισμένη ήταν, επίσης, η συμμετοχή αναπήρων και ατόμων που ανήκουν σε άλλες ευάλωτες ομάδες, όπως οι άστεγοι, όπως και η συμμετοχή τους στο δεύτερο και τον τρίτο πυλώνα του προγράμματος καταδεικνύοντας την πλήρη αδυναμία εφαρμογής των προβλεπόμενων δράσεων, πέρα από αυτή της εισοδηματικής ενίσχυσης. Επιπλέον, η καταβολή της εισοδηματικής ενίσχυσης δεν ήταν, ούτε τακτική ούτε περιοδική, όπως προέβλεπε η νομοθεσία με συνέπεια τη γενικευμένη δυσανασχέτηση των δικαιούχων αλλά και την απογοήτευση αρκετών στελεχών υποστήριξης τους⁴¹.

Παράλληλα, ως θετικό αποτιμήθηκε, ωστόσο, το ότι φαίνεται πως το πρόγραμμα έθεσε τις βάσεις για τον εντοπισμό των εξαιρετικά φτωχών νοικοκυριών. Πράγματι, η αξιολόγηση που πραγματοποίησε η Παγκόσμια Τράπεζα τουλάχιστον έδειξε πως οι περισσότεροι δήμοι αισθάνονταν ότι για πρώτη φορά είχαν την ευκαιρία να προσεγγίσουν ευάλωτες ομάδες του πληθυσμού, οι οποίες δεν είχαν πρόσβαση σε κοινωνικές υπηρεσίες⁴².

Στις διαπραγματεύσεις της χώρας με τους θεσμούς, κατά την υπογραφή του 3^{ου} και τελευταίου μνημονίου, τον Αύγουστο του 2015 η ελληνική θέση για την μόνιμη και καθολική εφαρμογή του μέτρου αντιμετώπιστηκε με σκεπτικισμό τόσο από τους εκπροσώπους της Ευρωπαϊκής Ένωσης όσο και

⁴⁰ Δημουλάς, Κ. (2017). *Κοινωνική Πολιτική, Τεύχος 7, Η Εφαρμογή του Κοινωνικού Εισοδήματος Αλληλεγγύης στην Ελλάδα, Επιστημονική Εταιρεία Κοινωνικής Πολιτικής*. Αθήνα: Πάντειο Πανεπιστήμιο, σελ. 15

⁴¹ Δημουλάς, Κ. (2017). *Κοινωνική Πολιτική, Τεύχος 7, Η Εφαρμογή του Κοινωνικού Εισοδήματος Αλληλεγγύης στην Ελλάδα, Επιστημονική Εταιρεία Κοινωνικής Πολιτικής*. Αθήνα: Πάντειο Πανεπιστήμιο, σελ. 16

⁴² Λαλιώτη, Β. (2017). *Τμήμα Κοινωνικής Πολιτικής, Σχολή Πολιτικών Επιστημών, Τετράδια Κοινωνικής Πολιτικής Τεύχος 2: Ελάχιστο Εγγυημένο Εισόδημα Το χρονικό ενός «πολυαναμενόμενου» αναγγελθέντος μέτρου*. Αθήνα: Εκδόσεις Gutenberg, σελ. 68

από αυτούς της Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας. Αντίθετα, το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο συμφώνησε και μάλιστα πρότεινε την κατάργηση του συνόλου, σχεδόν, των επιδομάτων και την απορρόφησή τους από το Ελάχιστο Εγγυημένο Εισόδημα. Στο συμπληρωματικό μνημόνιο που υπογράφηκε μετά την ολοκλήρωση των διαπραγματεύσεων, καθώς και σε κάθε μετέπειτα επικαιροποίηση, γίνεται εκτενής, αναλυτική αναφορά στο ελάχιστο εγγυημένο εισόδημα και τους τρεις βασικούς πυλώνες που περιλαμβάνει⁴³.

3.3 Πρώτη φάση 30 δήμων

Μετά και την ολοκλήρωση της εξάμηνης, πιλοτικής φάσης του προγράμματος, η πρόβλεψη ήταν για τη έναρξη της νέας φάσης σε 30 δήμους την 1^η Απριλίου 2016. Παρά το γεγονός ότι συχνά η φάση αυτή αναφέρεται ως δεύτερη πιλοτική φάση, κανένα θεσμικό έγγραφο δεν δικαιολογεί η σχετική ονομασία. Πρόκειται τυπικά για την πρώτη φάση της καθολικής εφαρμογής του προγράμματος και αποτελεί «προθάλαμό» της. Η καθολική εφαρμογή του ελάχιστου εγγυημένου εισοδήματος σε όλη την επικράτεια από την 1^η Ιανουαρίου 2017, που αποτελεί μνημονιακή υποχρέωση όπως προαναφέρθηκε. Πόροι για την εφαρμογή του μέτρου σε εθνικό επίπεδο (ύψους 0,5% του Α.Ε.Π.) αναμένονταν ότι θα βρίσκονταν μέσω της εξοικονόμησης πόρων που θα προέκυπτε από την αναθεώρηση του συστήματος κοινωνικής πρόνοιας⁴⁴.

Η έναρξη της νέας φάσης σηματοδοτείται από τη δημοσίευση νέας υπουργικής απόφασης στις 7 Ιουλίου 2016⁴⁵, στην οποία καθορίζονται οι όροι και οι προϋποθέσεις της πρώτης φάσης του προγράμματος ελαχίστου

⁴³ ESM Treaty, (2018). *Supplemental Memorandum of Understanding, Fourth Review of the ESM Programme, 20 June 2018, 2.5.3 Social Safety Nets and Activation*. [online] europa.eu Διαθέσιμο στο: https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/economy-finance/draft_smu_4th_review_to_eg_2018.06.20.pdf [ανακτήθηκε 20 Οκτ. 2018], σελ. 15

⁴⁴ Λαλιώτη, Β. (2017). *Τμήμα Κοινωνικής Πολιτικής, Σχολή Πολιτικών Επιστημών, Τετράδια Κοινωνικής Πολιτικής Τεύχος 2: Ελάχιστο Εγγυημένο Εισόδημα Το χρονικό ενός «πολυαναμενόμενου» αναγγελθέντος μέτρου*. Αθήνα: Εκδόσεις Gutenberg, σελ. 58

⁴⁵ Εφημερίδα της Κυβερνήσεως της Ελληνικής Δημοκρατίας, (2016). *Αρ. απόφασης Δ23/οικ.30299/2377, Φ.Ε.Κ., Τεύχος Β', αρ. φύλλου 2089*. Αθήνα: Εθνικό Τυπογραφείο

εγγυημένου εισοδήματος που πλέον έχει τον τίτλο «Κοινωνικό Εισόδημα Αλληλεγγύης». Σε αυτήν την πρώτη φάση το πρόγραμμα εφαρμόστηκε σε τριάντα (30) δήμους από την 14^η Ιουλίου 2016, έως και την 31^η Δεκεμβρίου 2016. Αναλυτικά επιλέχθηκαν οι εξής:

	ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ	ΔΗΜΟΣ
1.	Αττική	Νέα Ιωνία
2.	Αττική	Ασπρόπυργος
3.	Αττική	Ελευσίνα
4.	Αττική	Φυλή
5.	Αττική	Άγιοι Ανάργυροι - Καματερό
6.	Αττική	Αιγάλεω
7.	Αττική	Κερατσίνι - Δραπετσώνα
8.	Αττική	Νίκαια - Άγιος Ιωάννης - Ρέντη
9.	Αττική	Πέραμα
10.	Στερεά Ελλάδα	Λαμία
11.	Κεντρική Μακεδονία	Βέροια
12.	Κεντρική Μακεδονία	Πάυλος Μελάς
13.	Κεντρική Μακεδονία	Κιλκίς
14.	Κεντρική Μακεδονία	Κατερίνη
15.	Κρήτη	Ρέθυμνο
16.	Κρήτη	Γόρτυνα
17.	Ανατολική Μακεδονία - Θράκη	Ορεστιάδα
18.	Ανατολική Μακεδονία - Θράκη	Καβάλα
19.	Ήπειρος	Άρτα
20.	Ιόνια Νησιά	Ζάκυνθος
21.	Βόρειο Αιγαίο	Λέσβος
22.	Πελοπόννησος	Καλαμάτα
23.	Πελοπόννησος	Σικυώνα
24.	Νότιο Αιγαίο	Κάλυμνος
25.	Νότιο Αιγαίο	Λέρος
26.	Θεσσαλία	Τρίκαλα
27.	Θεσσαλία	Ελασσόνα
28.	Δυτική Ελλάδα	Πύργος
29.	Δυτική Ελλάδα	Αιγιαλεία
30.	Δυτική Μακεδονία	Καστοριά

Η επιλογή των 30 δήμων της πρώτης φάσης έγινε με βάση την εικόνα που παρουσίαζαν σε συγκεκριμένους κοινωνικούς δείκτες (ποσοστό εγγεγραμμένης ανεργίας, ποσοστό ένταξης στο πρόγραμμα καταπολέμησης της ανθρωπιστικής κρίσης και ποσοστά ένταξης στο πρόγραμμα του Ταμείου Ευρωπαϊκής Βοήθειας προς τους Απόρους - Τ.Ε.Β.Α.).

Η πρώτη φάση, όπως και η πιλοτική που προηγήθηκε, περιελάμβανε τους τρεις πυλώνες δράσης αλλά με περισσότερη έμφαση στην ενεργοποίηση των δικαιούχων, σύμφωνα πάντα με τις εκθέσεις του Εθνικού Ινστιτούτου Εργασίας και Ανθρώπινου Δυναμικού καθώς και της Παγκόσμιας Τράπεζας. Οι όροι του προγράμματος τροποποιήθηκαν έτσι ώστε να αντιμετωπιστούν τα προβλήματα που είχαν εντοπιστεί στην εφαρμογή και, παράλληλα, ενισχύθηκε η διοικητική επάρκεια των αρμόδιων υπηρεσιών πρόνοιας. Το πρόγραμμα επικεντρώθηκε και στην αντιμετώπιση της απάτης από την πλευρά των ωφελούμενων με τη χρήση των ηλεκτρονικών διασταυρώσεων από βάσεις δεδομένων. Τέλος, προβλέπεται για πρώτη φορά αναστολή της εισοδηματικής ενίσχυσης για λόγους αποτυχίας εκπλήρωσης των υποχρεώσεων των δικαιούχων.

3.4.Αξιολόγηση της πρώτης φάσης

Η αξιολόγηση αυτής της φάσης του προγράμματος, συνολικά, ανέδειξε την αναγκαιότητα για την ύπαρξη συνοδευτικών μέτρων, σύμφωνα με εξατομικευμένα προγράμματα δράσης. Ενόψει της καθολικής εφαρμογής η κεντρική διοίκηση όφειλε να εξομαλύνει τις πληρωμές και να αναπτύξει μια στρατηγική αντιμετώπισης των λαθών, της απάτης και της διαφθοράς. Ο επανασχεδιασμός της διαδικασίας για την επαλήθευση και τη διασταύρωση στοιχείων θα επέτρεπε την καλύτερη παρακολούθηση μέσω της συλλογής πληροφοριών σε τακτική βάση και της διαρκούς βελτίωσης του προγράμματος.

4.Το Κοινωνικό Εισόδημα Αλληλεγγύης

Η σχεδίαση του προγράμματος του Κοινωνικού Εισοδήματος Αλληλεγγύης έγινε από την ομάδα εργασίας για το Ελάχιστο Εγγυημένο Εισόδημα που συγκροτήθηκε τον Δεκέμβριο του 2015 υπό τον συντονισμό του Γενικού Γραμματέα Πρόνοιας και την εποπτεία της Αναπληρώτριας Υπουργού Κοινωνικής Αλληλεγγύης για τις ανάγκες της πρώτης φάσης του προγράμματος. Η ανάπτυξη του λογισμικού που υποστήριξε την πρώτη φάση των 30 δήμων υλοποιήθηκε από την Ηλεκτρονική Διακυβέρνηση Κοινωνικής Ασφάλισης Α.Ε. το 1^ο εξάμηνο του 2016, ενώ η εθνική εφαρμογή του προγράμματος ξεκίνησε τον Νοέμβριο του 2016 και συνεχίζεται μέχρι σήμερα. Συνολικά, την διαχείριση της λειτουργίας της ηλεκτρονικής πλατφόρμας του προγράμματος την έχει αναλάβει η Ηλεκτρονική Διακυβέρνηση Κοινωνικής Ασφάλισης (Η.ΔΙ.Κ.Α. Α.Ε.), μία ανώνυμη εταιρεία μη κερδοσκοπικού χαρακτήρα που παρέχει ηλεκτρονικές υπηρεσίες και πληροφορίες για την ορθή, πλήρη και αποτελεσματική λειτουργία των φορέων κοινωνικής ασφάλισης και παροχής υγείας.

Στις 24 Ιανουαρίου 2017 η Γενική Γραμματεία Πρόνοιας του Υπουργείου Εργασίας, Κοινωνικής Ασφάλισης και Κοινωνικής Αλληλεγγύης εξέδωσε τον «Οδηγό Εφαρμογής» με τίτλο «Καθορισμός των όρων και των προϋποθέσεων εφαρμογής της πρώτης φάσης του προγράμματος Κοινωνικό Εισόδημα Αλληλεγγύης». Ο οδηγός αυτός καθορίζει τους όρους του προγράμματος όπως αυτοί αναφέρονται στη σχετική κοινή υπουργική απόφαση που εκδόθηκε για την αποσαφήνιση της διαδικασίας που προέβλεπε η σχετική διάταξη νόμου⁴⁶.

Σύμφωνα με αυτήν η Διεύθυνση Καταπολέμησης Φτώχειας ορίζεται ως εκτελεστικός φορέας και αναλαμβάνει το σχεδιασμό αλλαγών των προϋποθέσεων του προγράμματος. Το Κοινωνικό Εισόδημα Αλληλεγγύης ορίζεται ως ένα προνοιακό πρόγραμμα αντιμετώπισης της φτώχειας και του

⁴⁶ Εφημερίδα της Κυβερνήσεως της Ελληνικής Δημοκρατίας, (2016). *Νόμος 4389, Φ.Ε.Κ., Τεύχος Α΄, αρ. φύλλου 94*. Αθήνα: Εθνικό Τυπογραφείο

κοινωνικού εξοπλισμού. Απευθύνεται σε άτομα που ζουν σε συνθήκες ακραίας φτώχειας και αποτελεί ουσιαστικά ένα «συμβόλαιο» του Κράτους με τον πολίτη, βάσει του οποίου οι δικαιούχοι δεν έχουν μόνο δικαιώματα αλλά και υποχρεώσεις. Το Κοινωνικό Εισόδημα Αλληλεγγύης, ως το πιο πρόσφατα θεσμοθετημένο πρόγραμμα εγγύησης εισοδήματος στην Ευρωπαϊκή Ένωση, σχεδιάστηκε από την αρχή με βάση την εμπειρία από όλα τα κράτη μέλη καθώς και τις νέες τάσεις και αντιλήψεις για το ρόλο του σύγχρονου κράτους πρόνοιας.

Πηγή: www.keaprogram.gr

4.1.Όροι και προϋποθέσεις

Ο σχεδιασμός του Κοινωνικού Εισοδήματος Αλληλεγγύης είναι κεντρικός, ενώ η εφαρμογή του γίνεται σε τοπικό επίπεδο. Το πρόγραμμα αποτελείται από τρεις βασικούς πυλώνες που λειτουργούν συνδυαστικά:

- Εισοδηματική ενίσχυση
- Διασύνδεση με υπηρεσίες κοινωνικής ένταξης
- Διασύνδεση με υπηρεσίες ενεργοποίησης που στοχεύουν στην ένταξη ή επανένταξη των δικαιούχων στην αγορά εργασίας και στην κοινωνική επανένταξη

Ο πρώτος πυλώνας αφορά την παροχή χρηματικής ενίσχυσης σε ωφελούμενους ανά νοικοκυριό. Ο δεύτερος συνδέει τους δικαιούχους, κατά περίπτωση και ανάλογα με τις ανάγκες τους, με άλλες κοινωνικές υπηρεσίες

και προγράμματα (με την προϋπόθεση ότι πληρούν τα εκάστοτε κριτήρια ένταξης) όπως π.χ. δωρεάν ιατροφαρμακευτική περίθαλψη ανασφαλιστών, παραπομπή και ένταξη σε δομές και υπηρεσίες κοινωνικής φροντίδας και υποστήριξης, ένταξη σε προγράμματα και κοινωνικές δομές για την αντιμετώπιση της φτώχειας, ένταξη σε προγράμματα που υλοποιούνται στο πλαίσιο του Ταμείου Ευρωπαϊκής Βοήθειας προς τους Άπορους, κοινωνικό τιμολόγιο παρόχων ηλεκτρικής ενέργειας, κοινωνικό τιμολόγιο παρόχων ύδρευσης, κοινωνικό τιμολόγιο Δήμων και Δημοτικών Επιχειρήσεων, πρόσβαση στο Κέντρο Κοινότητας του Δήμου διαμονής τους. Ο τρίτος πυλώνας διαχωρίζει τους ωφελούμενους σε δύο κατηγορίες ανάλογα με το αν είναι ικανοί προς εργασία ή όχι. Αυτοί που δύνανται να εργαστούν και δεν εργάζονται προωθούνται σε δράσεις που στοχεύουν στην ένταξη ή επανένταξή τους στην αγορά εργασίας μέσω υπηρεσιών απασχόλησης και μπορεί να περιλαμβάνουν, μεταξύ άλλων: την κάλυψη προτεινόμενης θέσης εργασίας, τη συμμετοχή σε προγράμματα κοινωφελούς εργασίας, τη συμμετοχή σε προγράμματα επαγγελματικής κατάρτισης, τη συμμετοχή σε προγράμματα απόκτησης επαγγελματικής εμπειρίας, την ένταξη ή την επιστροφή στο εκπαιδευτικό σύστημα και στα σχολεία δεύτερης ευκαιρίας. Αν δικαιούχοι δεν διαθέτουν κάρτα ανεργίας, έχουν την δυνατότητα να εγγράφονται, σύμφωνα με το ισχύον θεσμικό πλαίσιο, στο μητρώο ανέργων του Οργανισμού Απασχόλησης Εργατικού Δυναμικού (Ο.Α.Ε.Δ.), και επιπλέον, οι δικαιούχοι του προγράμματος που είναι εγγεγραμμένοι στο μητρώο ανέργων επισκέπτονται όποτε κληθούν, σε προκαθορισμένη από τον Ο.Α.Ε.Δ. ημερομηνία, τα Κέντρα Προώθησης Απασχόλησης (Κ.Π.Α.2) που εξυπηρετούν το Δήμο διαμονής τους και συνεργάζονται με τους Εργασιακούς Συμβούλους για την παροχή υπηρεσιών εξατομικευμένης προσέγγισης. Σε περίπτωση που το επιθυμούν, οι δικαιούχοι που δύνανται να εργαστούν, μπορούν να παρέχουν εθελοντικές υπηρεσίες ανάλογα με τις δεξιότητες τους και τις ανάγκες των κοινωνικών δομών και προγραμμάτων έκαστου Δήμου ή Κέντρου Κοινωνικής Πρόνοιας.

Α)Οι ωφελούμενοι

Οι ωφελούμενες μονάδες του προγράμματος είναι τα νοικοκυριά που διαβιούν σε συνθήκες ακραίας φτώχειας και οι άστεγοι:

- Μονοπρόσωπο νοικοκυριό: είναι το νοικοκυριό που αποτελείται από ένα ενήλικο άτομο που διαμένει μόνο του σε κατοικία και δεν εμπίπτει στην κατηγορία ενηλίκων έως 25 ετών που φοιτούν σε πανεπιστημιακές σχολές ή σχολεία ή ινστιτούτα επαγγελματικής εκπαίδευσης ή κατάρτισης της ημεδαπής ή αλλοδαπής.
- Πολυπρόσωπο νοικοκυριό: είναι το νοικοκυριό που αποτελείται από όλα τα άτομα που διαμένουν κάτω από την ίδια στέγη. Μπορεί να απαρτίζεται και από φιλοξενούμενα άτομα ή φιλοξενούμενη οικογένεια, με την προϋπόθεση ότι η φιλοξενία είχε δηλωθεί στην τελευταία εκκαθαρισμένη δήλωση φορολογίας εισοδήματος. Σε περίπτωση που η φιλοξενία δεν είχε δηλωθεί στην τελευταία εκκαθαρισμένη δήλωση φορολογίας εισοδήματος, δεν υπάρχει δυνατότητα ένταξης στο Κοινωνικό Εισόδημα Αλληλεγγύης για το φιλοξενούμενο άτομο ή τη φιλοξενούμενη οικογένεια. Στο πολυπρόσωπο νοικοκυριό εντάσσονται και τα ενήλικα τέκνα έως 25 ετών που φοιτούν σε πανεπιστημιακές σχολές ή σχολεία ή ινστιτούτα επαγγελματικής εκπαίδευσης ή κατάρτισης, ανεξαρτήτως του τόπου διαμονής τους. Σε αυτή την περίπτωση, ακόμα και αν το τέκνο σπουδάζει σε τόπο διαφορετικό από εκείνον στον οποίο διαμένουν οι γονείς του, θα πρέπει να συμπεριληφθεί στην αίτηση ένταξης στο πρόγραμμα που υποβάλλουν οι γονείς. Επιπλέον, τα εισοδηματικά και περιουσιακά στοιχεία συζύγου κάποιου εκ των μελών του νοικοκυριού, που διαμένει στο εξωτερικό, προσμετρούνται στον υπολογισμό των κριτηρίων για ένταξη στο πρόγραμμα.
- Άστεγοι: είναι τα άτομα που διαβιούν στο δρόμο ή σε ακατάλληλα καταλύματα, με την προϋπόθεση ότι έχουν καταγραφεί από τις

κοινωνικές υπηρεσίες των Δήμων ή κάνουν χρήση των υπηρεσιών Ανοικτών Κέντρων Ημέρας Αστεγών ή/και Υπνωτηρίων που λειτουργούν στους Δήμους. Η διαπίστωση της έλλειψης στέγης δεν δύναται να τεκμηριωθεί μόνο μέσω του εντόπου της φορολογικής δήλωσης (οι άστεγοι, εφόσον πληρούν την ανωτέρω προϋπόθεση, απαλλάσσονται από την υποχρέωση καταβολής προστίμου λόγω μη τήρησης της προθεσμίας για την υποβολή της φορολογικής δήλωσης Ε1). Σε περίπτωση που οι κοινωνικές υπηρεσίες των Δήμων δεν δύναται να καταγράψουν τους άστεγους, οι τελευταίοι δεν μπορούν να ενταχθούν στο πρόγραμμα.

Εξαιρέσεις από την Υπαγωγή

Οι ακόλουθες κατηγορίες προσώπων εξαιρούνται από την ένταξη στο πρόγραμμα εισοδηματικής ενίσχυσης του Κοινωνικού Εισοδήματος Αλληλεγγύης:

- Άτομα τα οποία φιλοξενούνται ή περιθάλπονται σε Μονάδες Κλειστής Φροντίδας ή σε Στέγες Υποστηριζόμενης Διαβίωσης ή σε Ξενώνες Μεταβατικής Φιλοξενίας Αστεγών
- Άτομα, τα οποία φιλοξενούνται σε Μονάδες Ψυχοκοινωνικής Αποκατάστασης (οικοτροφεία, ξενώνες κτλ), ή είναι δικαιούχοι του προγράμματος Προστατευμένων Διαμερισμάτων
- Όσοι υπηρετούν τη θητεία τους στις ένοπλες δυνάμεις
- Όσοι κρατούνται σε σωφρονιστικά καταστήματα

Β)Τα κριτήρια

Τα νοικοκυριά που υποβάλουν αίτηση για το Κοινωνικό Εισόδημα Αλληλεγγύης μπορούν να ενταχθούν στο πρόγραμμα, εφόσον πληρούν τρεις κατηγορίες κριτηρίων: Εισοδηματικά κριτήρια, Περιουσιακά κριτήρια,

Κριτήρια διαμονής. Εάν έστω και μια κατηγορία κριτηρίων δεν πληρείται, τότε το νοικοκυριό δεν μπορεί να ενταχθεί στο πρόγραμμα.

1^η κατηγορία: Εισοδηματικά κριτήρια

Το εισόδημα, όπως υπολογίζεται για τους σκοπούς της ένταξης, του νοικοκυριού κατά τους τελευταίους έξι μήνες πριν την υποβολή της αίτησης, δεν μπορεί να υπερβαίνει το εξαπλάσιο του εγγυημένου ποσού για κάθε τύπο νοικοκυριού. Το εγγυημένο ποσό ορίζεται ως ακολούθως:

- 200 ευρώ το μήνα για μονοπρόσωπο νοικοκυριό
- 100 ευρώ για κάθε επιπλέον ενήλικο μέλος (δηλαδή ένα επιπλέον 50% προστίθεται στο βασικό ποσό)
- 50 ευρώ για κάθε ανήλικο μέλος (δηλαδή ένα επιπλέον 25% προστίθεται στο βασικό ποσό)

Συνεπώς, το συνολικό εισόδημα του νοικοκυριού, μετά την καταβολή της εισοδηματικής ενίσχυσης, δεν μπορεί να είναι κατώτερο εγγυημένα ποσά. Το εξαμηνιαίο εισόδημα δεν μπορεί να υπερβαίνει το ποσό των 5.400 ευρώ, ανεξαρτήτως του αριθμού των μελών του νοικοκυριού. Δηλαδή, ακόμα και στην περίπτωση νοικοκυριού που αποτελείται π.χ. από 10 ενήλικα μέλη και σύμφωνα με τα ανωτέρω ποσά το εισόδημα τους κατά το τελευταίο εξάμηνο θα αντιστοιχούσε σε $(200+100\cdot 9)\cdot 6=6.600$ €, εάν έχουν όντως εισπράξει αυτό το ποσό δεν εντάσσονται στο πρόγραμμα.

2^η κατηγορία: Περιουσιακά κριτήρια

Εκτός από τα παραπάνω εισοδηματικά κριτήρια, τα νοικοκυριά πρέπει να πληρούν και τα εξής περιουσιακά κριτήρια. Σε ότι αφορά την ακίνητη περιουσία στην Ελλάδα ή/και στο εξωτερικό, η συνολική φορολογητέα αξία της ακίνητης περιουσίας του νοικοκυριού δεν πρέπει να υπερβαίνει στο σύνολο της το ποσό των 90.000 ευρώ για το πρώτο άτομο, προσαυξανόμενη κατά 15.000 ευρώ για κάθε πρόσθετο μέλος του νοικοκυριού και με συνολικό ανώτατο όριο για κάθε ωφελούμενη μονάδα έως 150.000 ευρώ.

Παράλληλα, σε ότι αφορά την κινητή περιουσία, η αντικειμενική δαπάνη των επιβατικών αυτοκινήτων Ιδιωτικής Χρήσης (Ι.Χ.), Μικτής Χρήσης (Μ.Χ.) ή και των δικύκλων του νοικοκυριού, στην Ελλάδα ή στο εξωτερικό δεν πρέπει να υπερβαίνει στο σύνολό της το ποσό των 6.000 ευρώ. Οι πληροφορίες για την φορολογητέα αξία της ακίνητης καθώς και της κινητής περιουσίας αντλούνται αυτόματα από τις βάσεις δεδομένων της Γενικής Γραμματείας Πληροφοριακών Συστημάτων (Γ.Γ.Π.Σ.) του Υπουργείου Οικονομίας και Οικονομικών. Σε σχέση με τα χρηματοοικονομικά περιουσιακά στοιχεία (στην Ελλάδα ή στο εξωτερικό), το συνολικό ύψος των καταθέσεων του νοικοκυριού σε όλα τα πιστωτικά ιδρύματα της χώρας ή του εξωτερικού, ή/και η τρέχουσα αξία μετοχών, ομολόγων κτλ, όπως προκύπτουν από την τελευταία εκκαθαρισμένη δήλωση φορολογίας εισοδήματος, δεν μπορεί να υπερβαίνει τα όρια για κάθε τύπο νοικοκυριού. Ως ανώτατο όριο καταθέσεων ορίζεται το ποσό των 14.400 €, ανεξαρτήτως της σύνθεσης του νοικοκυριού. Το περιουσιακό τεκμήριο αναφέρεται στο συνολικό ποσό από τόκους καταθέσεων των μελών του νοικοκυριού σε όλα τα πιστωτικά ιδρύματα της χώρας ή του εξωτερικού, όπως έχουν δηλωθεί στην τελευταία εκκαθαρισμένη δήλωση φορολογίας εισοδήματος (Ε1), και δεν μπορεί να υπερβαίνει το ποσό που προκύπτει από τον κατωτέρω μαθηματικό τύπο:

Ετήσιος τόκος = όριο καταθέσεων για κάθε τύπο νοικοκυριού · μέσο ετήσιο καταθετικό επιτόκιο /100

Ως έτος υπολογισμού του μέσου καταθετικού επιτοκίου ορίζεται εκείνο στο οποίο αντιστοιχεί η τελευταία εκκαθαρισμένη δήλωση φορολογίας εισοδήματος (σύμφωνα με στοιχεία της Τράπεζας της Ελλάδος). Ανώτατο όριο τόκων από καταθέσεις ορίζεται το ποσό των 160 ευρώ, ανεξαρτήτως της σύνθεσης του νοικοκυριού (το ανώτατο όριο θα επαναπροσδιορίζεται ανάλογα με την διαμόρφωση του εκάστοτε ετήσιου καταθετικού επιτοκίου).

Περιπτώσεις αποκλεισμού βάσει περιουσιακών κριτηρίων αποτελούν οι αιτήσεις νοικοκυριών, τα μέλη των οποίων, βάσει της τελευταίας εκκαθαρισμένης δήλωσης φορολογίας εισοδήματος: εμπίπτουν στις διατάξεις του φόρου πολυτελείας, δηλώνουν δαπάνες για αμοιβές πληρωμάτων σκαφών αναψυχής, δηλώνουν δαπάνες για διδάκτρα σε ιδιωτικά σχολεία, δηλώνουν δαπάνες για οικιακούς βοηθούς, οδηγούς αυτοκινήτων, δασκάλους και λοιπό προσωπικό. Επίσης αποκλείονται τα νοικοκυριά, μέλη των οποίων, εμπίπτουν στις διατάξεις του φόρου πολυτελείας και έχουν δηλώσει στην τελευταία εκκαθαρισμένη δήλωση φορολογίας εισοδήματος ότι έχουν στην κατοχή τους: ιδιωτικά σκάφη αναψυχής (μήκους άνω των 5 μέτρων και με κινητήρα χωρητικότητας άνω των 50 κυβικών εκατοστών, αεροσκάφη, ελικόπτερα, ανεμόπτερα και δεξαμενές κολύμβησης (πισίνες).

3^η κατηγορία: Κριτήρια διαμονής

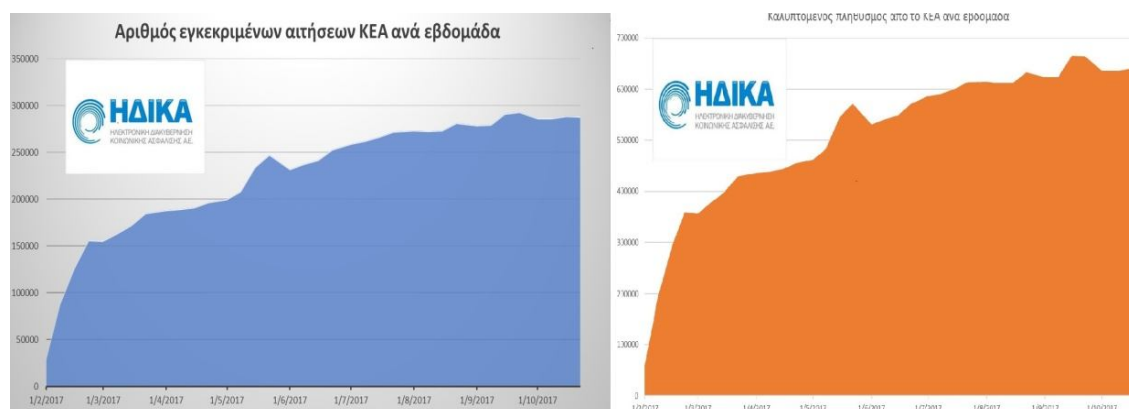
Ο αιτών καθώς και όλα τα μέλη της μονάδας που υποβάλλει την αίτηση πρέπει να διαμένουν νόμιμα και μόνιμα στην ελληνική επικράτεια. Ειδικά για τους αλλοδαπούς, προκειμένου να τεκμηριωθεί η νομιμότητα και η μονιμότητα της διαμονής απαιτείται η προσκόμιση των δικαιολογητικών.

Η στόχευση αφορά την κάλυψη των ατόμων που διαβιούν σε συνθήκες ακραίας φτώχειας. Ο σχεδιασμός της πλατφόρμας βασίστηκε στη διασύνδεση με βάσεις δεδομένων έτσι ώστε να αντλούνται αυτόματα όλα τα στοιχεία του ωφελούμενου νοικοκυριού προκειμένου να βελτιωθεί η επιλεξιμότητα των ωφελούμενων μέσα από την ορθή τήρηση των κριτηρίων επιλογής. Ιδιαίτερη έμφαση δόθηκε στην ευκολία πρόσβασης για όλους τους δικαιούχους, χωρίς να απαιτείται, τουλάχιστον αρχικά, η προσκόμιση δικαιολογητικών με σκοπό να αυξηθεί το ποσοστό ανάληψης. Όπως και άλλα αντίστοιχα προγράμματα σε χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης, το Κοινωνικό Εισόδημα Αλληλεγγύης εκτός από την εισοδηματική ενίσχυση προωθεί την ενεργοποίηση στην αγορά εργασίας.

4.2. Αξιολόγηση της πλήρους εφαρμογής

Σύμφωνα με τις εκτιμήσεις περίπου 255.000 νοικοκυριά (με 675.000 άτομα) θα ήταν επιλέξιμα για συμμετοχή στο πρόγραμμα που αποτελούν και το 6,4% το πληθυσμού. Το συνολικό κόστος των εισοδηματικών ενισχύσεων θα προσέγγιζε τα 269,5 εκατομμύρια ευρώ (σε τιμές 2000). Ο ορθός υπολογισμός του πλήρους κόστους θα πρέπει να συμπεριλαμβάνει και το κόστος διαχείρισης του ίδιου του προγράμματος⁴⁷.

Η πρώτη εβδομάδα της εθνικής εφαρμογής του προγράμματος, που ξεκίνησε την 1^η Φεβρουαρίου 2017, ολοκληρώθηκε με 30.429 εγκεκριμένες αιτήσεις νοικοκυριών (καλυπτόμενος πληθυσμός 89.811 άτομα)⁴⁸.

Πηγή: Η.ΔΙ.Κ.Α. Α.Ε.

Από τα στοιχεία του πληροφοριακού συστήματος, όπως αυτά ήταν διαθέσιμα την 30^η Σεπτεμβρίου 2018, προκύπτει ότι οι αιτήσεις που έχουν εγκριθεί ανέρχονται σε 319.468 (καλυπτόμενος πληθυσμός 663.879) ή περίπου το 6,14% του πληθυσμού της Ελλάδας (σε σύνολο 10.816.286).⁴⁹

⁴⁷ Ματσαγγάνης, Μ. (2004). *Η κοινωνική αλληλεγγύη και οι αντιφάσεις της, Ο ρόλος του ελάχιστου εγγυημένου εισοδήματος σε μια σύγχρονη κοινωνική πολιτική*. Αθήνα: Κριτική, σελ. 144

⁴⁸ Ηλεκτρονική Διακυβέρνηση Κοινωνικής Ασφάλισης Α.Ε., (2017). *Η τεχνολογική πλευρά του Κ.Ε.Α., Στατιστικά Πληθυσμού και νοικοκυριών ανά εβδομάδα*. [online] kea-tech.blogspot.com. Διαθέσιμο στο: https://kea-tech.blogspot.com/2017/10/blog-post_26.html [ανακτήθηκε 14 Νοε. 2018]

⁴⁹ Υπουργείο Εργασίας, Κοινωνικής Ασφάλισης και Κοινωνικής Αλληλεγγύης, Γενική Γραμματεία Κοινωνικής Αλληλεγγύης, Διεύθυνση Καταπολέμησης της Φτώχειας, (2018). *Έκθεση Παρακολούθησης: Κ.Ε.Α*

Τα στοιχεία της στατιστικής αποτύπωσης της πλήρους εφαρμογής του προγράμματος Κ.Ε.Α. προέρχονται από την Έκθεση Παρακολούθησης.

Στην ηλεκτρονική πλατφόρμα είναι καταχωρημένες (ανεξάρτητα αν έχουν υποβληθεί ή όχι) 460.541 αιτήσεις και από αυτές 396.532 έχουν υποβληθεί. Το 80,57% όσων έχουν υποβληθεί έχουν εγκριθεί (δηλαδή 319.468 αιτήσεις) ενώ το υπόλοιπο 19,43% έχουν απορριφθεί. Το χαμηλό ποσοστό απόρριψης είναι αποτέλεσμα της διαδικασίας υποβολής αιτήσεων καθώς η ηλεκτρονική πλατφόρμα παρέχει άμεση ενημέρωση στους αιτούντες κατά τη διάρκεια συμπλήρωσης, προειδοποιώντας τους πολίτες πριν από την οριστική υποβολή όταν η αίτηση δεν πληροί τα κριτήρια ένταξης στο πρόγραμμα.

<u>Στατιστικά αιτήσεων</u>		
	Αριθμός	Ποσοστό
Αιτήσεις που έχουν καταχωρηθεί (ανεξάρτητα αν έχουν υποβληθεί)	460.541	-
Αιτήσεις που έχουν υποβληθεί (όσες έχουν εγκριθεί ή απορριφθεί)	396.532	86,10%
Αιτήσεις που έχουν εγκριθεί (ως ποσοστό των αιτήσεων που έχουν υποβληθεί)	319.468	80,57%
Αιτήσεις που έχουν απορριφθεί (ως ποσοστό των αιτήσεων που έχουν υποβληθεί)	77.064	19,43%
Συνολικός αριθμός ατόμων που περιλαμβάνονται στις αιτήσεις που έχουν εγκριθεί	663.879	-

Οι 319.468 εγκεκριμένες αιτήσεις, περιλαμβάνουν συνολικά 663.879 άτομα, τα νοικοκυριά που έχουν ενταχθεί αποτελούνται κατά μέσο όρο από 2,08 άτομα, ενώ το ποσοστό των νοικοκυριών που περιλαμβάνουν ανήλικα μέλη ανέρχεται σε 29,55% (επί των εγκεκριμένων αιτήσεων). Ο μέσος αριθμός των ανήλικων μελών στα ανωτέρω νοικοκυριά είναι 1,75. Αντίστοιχα, το ποσοστό των νοικοκυριών με μέλη άνω των 65 ετών είναι 9,90% (επί των αιτήσεων που έχουν εγκριθεί) και ο μέσος αριθμός των μελών άνω των 65 ετών είναι 1,18. Οι μονογονεϊκές οικογένειες αποτελούν το 6,46% των εγκεκριμένων αιτήσεων, ενώ η πλειονότητα (50,17%) αφορά σε μονοπρόσωπα νοικοκυριά.

Αναφορικά με τις πληρωμές, η μέση μηνιαία καταβολή ανά νοικοκυριό διαμορφώνεται στα 223,96 ευρώ, ενώ το συνολικό μηνιαίο κόστος για τα 319.468 νοικοκυριά που έχουν ενταχθεί στο πρόγραμμα ανέρχεται σε λίγο παραπάνω από 71,5 εκατομμύρια ευρώ (δηλαδή 858,6 εκατομμύρια ευρώ ετησίως). Το ύψος της συνολικής δαπάνης μπορεί να υπερβαίνει τις αρχικές εκτιμήσεις, ωστόσο δεν είναι ιδιαίτερα υψηλό σε σχέση με τις κρατικές δαπάνες για κοινωνική προστασία (20,7% ως ποσοστό του Α.Ε.Π., 41,5% των συνολικών δαπανών), οι οποίες βρίσκονται κοντά στον μέσο όρο των κρατών μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης⁵⁰. Εξάλλου, θα πρέπει να ληφθεί υπόψη ο αντίκτυπος της οικονομικής κρίσης και η συνακόλουθη επέκταση της φτώχειας, που ενέτειναν την ανάγκη για κοινωνική προστασία. Παράλληλα με την απότομη αύξηση που καταγράφεται ως αποτέλεσμα της αρνητικής οικονομικής συγκυρίας, θα πρέπει να σημειωθεί επίσης, η συγκράτηση που παρατηρείται από το 2015, καθώς και η μείωση του 2017 που αποτελεί και την πρώτη χρονιά πλήρους εφαρμογής του Κοινωνικού Εισοδήματος Αλληλεγγύης⁵¹.

Το Κοινωνικό Εισόδημα Αλληλεγγύης συγκριτικά με τα αντίστοιχα προγράμματα εγγύησης εισοδήματος της Ευρωπαϊκής Ένωσης (σε όρους ονομαστικού ποσού) είναι στη 16^η θέση. Σύμφωνα με τα στοιχεία από τη βάση δεδομένων MISSOC (Mutual Information System on Social Protection) της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, τα κράτη μέλη εγγυώνται τα παρακάτω ποσά:

Ποσό ελάχιστου εγγυημένου εισοδήματος που λαμβάνει ένα πρόσωπο που διαβιεί μόνο του ανά μήνα (μέγιστο ποσό σε ευρώ)				
Χώρα		2007	2010	2016
1.	Αυστρία	542	542	837
2.	Βέλγιο	645	725	867

⁵⁰ eurostat, (2018). *Government Expenditure on Social Protection*. [online] europa.eu Διαθέσιμο στο: https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Government_expenditure_on_social_protection [ανακτήθηκε 18 Νοε. 2018]

Τα στοιχεία των κοινωνικών δαπανών προέρχονται από την eurostat.

⁵¹ eurostat, (2018). *Social benefits (other than social transfers in kind) paid by general government % of GDP*. [online] europa.eu Διαθέσιμο στο: <https://ec.europa.eu/eurostat/tgm/table.do?tab=table&init=1&language=en&rcode=tec00026&plugin=1> [ανακτήθηκε 18 Νοε. 2018]

Τα στοιχεία των κοινωνικών επιδομάτων ως ποσοστό του Α.Ε.Π. προέρχονται από την eurostat.

3.	Βουλγαρία	19	19	24
4.	Γαλλία	441	460	524
5.	Γερμανία	345	359	404
6.	Δανία	1.201	1.325	950
7.	Ελλάδα	-	-	200
8.	Εσθονία	58	64	130
9.	Ηνωμένο Βασίλειο	370	303	373
10.	Ιρλανδία	805	849	806
11.	Ισπανία	-	-	426
12.	Ιταλία	-	-	80
13.	Κροατία	-	-	106
14.	Κύπρος	356	452	480
15.	Λετονία	39	56	49
16.	Λιθουανία	53	91	102
17.	Λουξεμβούργο	1.185	1.146	1.348
18.	Μάλτα	359	397	443
19.	Ολλανδία	588	617	977
20.	Ουγγαρία	-	-	149
21.	Πολωνία	109	102	140
22.	Πορτογαλία	117	189	126
23.	Ρουμανία	28	30	32
24.	Σλοβακία	157	182	61
25.	Σλοβενία	206	226	288
26.	Σουηδία	385	361	412
27.	Τσεχία	114	131	126
28.	Φινλανδία	389	361	485

Γενικά, οι χώρες μπορούν να χωριστούν σε πέντε κατηγορίες με βάση τη μέση γενναιοδωρία των προγραμμάτων ελάχιστου εγγυημένου εισοδήματος, δηλαδή κατά πόσο η εισοδηματική ενίσχυση επιτρέπει στα νοικοκυριά να ξεπεράσουν το όριο φτώχειας (που συνήθως ορίζεται ως το 40% του μέσου εισοδήματος)⁵²:

1. Υψηλό επίπεδο γενναιοδωρίας (άνω του 50%)
2. Μέτριο-υψηλό επίπεδο γενναιοδωρίας (40-50%)
3. Μέτριο-χαμηλό επίπεδο γενναιοδωρίας (30-40%)
4. Χαμηλό επίπεδο γενναιοδωρίας (20-30%)

⁵² Directorate-General for internal policies, Policy Department A, (2017). *Economic and Scientific Policy, Employment and Social Affairs, Minimum Income Policies in EU Member States, Committee on Employment and Social Affairs (EMPL), April 2017*. Brussels: Publications Office, σελ. 73

5. Πολύ χαμηλό επίπεδο γενναιοδωρίας (κάτω του 20%)

Στην περίπτωση της Ελλάδας, το μέσο ατομικό εισόδημα είναι 7.355,00 ευρώ (στοιχεία της eurostat για το 2017)⁵³. Σύμφωνα με την παραπάνω κατηγοριοποίηση το Κοινωνικό Εισόδημα Αλληλεγγύης, που για ένα μονοπρόσωπο νοικοκυριό ανέρχεται στο 33% του μέσου εισοδήματος (2.400,00 ευρώ), κατατάσσεται στην 3^η κατηγορία, μέτριας-χαμηλής γενναιοδωρίας. Στην ίδια κατηγορία ανήκουν το Ηνωμένο Βασίλειο, η Μάλτα, η Φινλανδία, η Ισπανία, η Γερμανία, η Κύπρος και η Γαλλία⁵⁴.

⁵³ eurostat, (2018). *Mean and median income by household type – EU*. [online] europa.eu Διαθέσιμο στο: <http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/submitViewTableAction.do> [ανακτήθηκε 18 Δεκ. 2018]

⁵⁴ Directorate-General for internal policies, Policy Department A, (2017). *Economic and Scientific Policy, Employment and Social Affairs, Minimum Income Policies in EU Member States, Committee on Employment and Social Affairs (EMPL), April 2017*. Brussels: Publications Office, σελ. 73

5. Έρευνα με τη χρήση ερωτηματολογίου

Η καταγραφή και η στατιστική παρουσίαση της κοινωνικής προστασίας είναι απαραίτητο στοιχείο της κοινωνικής πολιτικής ιδίως σε περίπλοκες κοινωνίες. Σε μικρές κοινωνίες, η κοινωνική αλληλεγγύη μπορεί να ακολουθεί απλού εμπειρικούς κανόνες ή απλώς τη διαίσθηση αυτών που αποφασίζουν. Όμως, σε πολυμελείς, σύνθετες και απρόσωπες κοινωνίες οι απλοί εμπειρικοί κανόνες δεν αρκούν. Σε αυτές τις καταστάσεις η στατιστική πληροφόρηση είναι το φίλτρο μέσω του οποίου γίνεται αντιληπτή η πραγματικότητα, απαραίτητη προϋπόθεση για τη χάραξη πολιτικής. Χωρίς πληροφόρηση, ο εντοπισμός αναγκών, η αξιολόγηση αντικρουόμενων προτεραιοτήτων για να υπάρξει απόφαση θα ήταν αδύνατη. Η στατιστική εξασφαλίζει τον τρόπο με τον οποίο αξιολογείται και κρίνεται η πολιτική και μέσω αυτής περιορίζεται η αυθαιρεσία⁵⁵. Για να επιτελέσει αποτελεσματικά το έργο της η στατιστική πληροφόρηση θα πρέπει να επιτρέπει να γίνονται συγκρίσεις σε μια σειρά από διαστάσεις που μεταξύ άλλων περιλαμβάνουν:

- Της κοινωνικής πολιτικής μεταξύ διαφόρων στόχων (φτώχεια, κοινωνικός αποκλεισμός, ανεργία).
- Μεταξύ κοινωνικής πολιτικής και παραγωγικών δραστηριοτήτων οι οποίες την χρηματοδοτούν.
- Μεταξύ της κατάστασης στην Ελλάδα και της επικρατούσας σε άλλα κράτη μέλη. Η συμμετοχή στην Ευρωπαϊκή Ένωση θέτει θέματα συγκρίσεων μεταξύ αντίστοιχων τομέων. Η συγκρισιμότητα στοιχείων διευκολύνει και την ανταλλαγή εμπειριών, τη συγκριτική αξιολόγηση και τη μεταφορά τεχνογνωσίας από τη μία χώρα στην άλλη.

⁵⁵ Τήνιος, Π. (1999). ΟΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΕΣ ΔΑΠΑΝΕΣ ΤΗΝ ΤΕΛΕΥΤΑΙΑ ΔΕΚΑΕΤΙΑ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ: ΜΥΘΟΙ ΚΑΙ ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ. Στο: *Ημερίδα «Κοινωνική Προστασία στην Ελλάδα και την Ευρωπαϊκή Ένωση»*. Αθήνα: Εθνική Τράπεζα της Ελλάδος, σελ. 21

5.1.Μεθοδολογία

Η έρευνα έχει ως στόχο να διαπιστώσει τη στάση των ωφελούμενων απέναντι στο Κοινωνικό Εισόδημα Αλληλεγγύης. Διερευνάται δηλαδή, το προφίλ των δικαιούχων και η προσβασιμότητα, το ύψος και η επάρκεια της εισοδηματικής ενίσχυσης, καθώς και η ενεργοποίηση στην αγορά εργασίας. Οι τρεις αυτοί άξονες ερωτήσεων αναμένεται να μας δώσουν στοιχεία για τους σημαντικότερους παράγοντες που, όπως αναφέρθηκε στα προηγούμενα κεφάλαια, επηρεάζουν την αποτελεσματικότητα ενός τέτοιου προγράμματος:

- Κάλυψη, επλεξιμότητα, ποσοστό ανάληψης
- Επάρκεια
- Ενεργοποίηση

Πιο συγκεκριμένα γίνεται προσπάθεια μέσα από μια σειρά ερωτημάτων να απαντηθούν τα εξής βασικά ερευνητικά ερωτήματα:

- Αν στο πρόγραμμα εντάσσονται άτομα από το σύνολο της στόχευσης, αν δηλαδή, προσεγγίζεται η ακραία φτώχεια (κάλυψη). Αν και κατά πόσο τα κριτήρια επιλογής ικανοποιούνται ορθά (επλεξιμότητα). Αν υπάρχουν φραγμοί στην πρόσβαση που εμποδίζουν τους δικαιούχους να ενταχθούν στο πρόγραμμα (ποσοστό ανάληψης).
- Αν το εγγυημένο εισόδημα είναι επαρκές για τις ανάγκες διαβίωσης του νοικοκυριού τους (επάρκεια).
- Αν οι ωφελούμενοι έχουν ενεργοποιηθεί στην αγορά εργασίας (ενεργοποίηση).

Ακολούθως, περιγράφεται η ερευνητική διαδικασία, δηλαδή ο τρόπος με τον οποίο έγινε η συλλογή, η επεξεργασία και η ανάλυση των στοιχείων.

5.2. Έρευνα

Η έρευνα πραγματοποιήθηκε στο δήμο Ωραιοκάστρου τον Ιανουάριο του 2019. Το δείγμα που επιλέχθηκε ήταν δικαιούχοι του Κοινωνικού Εισοδήματος Αλληλεγγύης που επισκέφτηκαν στο Κέντρο Κοινότητας και την Κοινωνική Υπηρεσία του δήμου. Τα ερωτηματολόγια⁵⁶ ήταν διαθέσιμα, σε έντυπη μορφή, σε όλους όσους προσήλθαν στην παραπάνω δομή αλλά αφορούσαν μόνο όσους προσήλθαν για το συγκεκριμένο πρόγραμμα. Συνεπώς, το τελικό δείγμα αποτελείται από 145 άτομα που ολοκλήρωσαν την αίτησή τους στην κοινωνική υπηρεσία του δήμου και κατόπιν επέλεξαν εθελοντικά να συμπληρώσουν τα ερωτηματολόγια. Όσοι ήθελαν να συμμετέχουν αλλά δεν γνώριζαν γραφή, ανάγνωση ή και τα δύο, είχαν την επιλογή να βοηθηθούν από κοινωνική λειτουργό.

5.3. Παρουσίαση αποτελεσμάτων

Συνολικά, οι ωφελούμενοι συμπλήρωσαν 145 ερωτηματολόγια, 75 από τη δημοτική ενότητα Ωραιοκάστρου (51,7%), 40 από τη δημοτική ενότητα Μυγδονίας (27,6%) και 30 από τη δημοτική ενότητα Καλλιθέας (20,7%).

Οι ερωτήσεις 1 ως 9 αφορούν τα δημογραφικά και άλλα βασικά χαρακτηριστικά των ερωτηθέντων (ερωτήσεις 1 ως 9). Από τις απαντήσεις προέκυψε ότι:

- 72 ερωτώμενοι είναι άνδρες (49,7%) και 73 γυναίκες (50,3%).
- Από τα 145 νοικοκυριά που συμμετείχαν τα 7 είχαν μέλος ΑμεΑ (4,8%), ενώ τα 13 είχαν μέλος που είναι μονογονέας (9%).

⁵⁶ Το ερωτηματολόγιο που κλήθηκαν να συμπληρώσουν οι ερωτώμενοι είναι διαθέσιμο στο Παράρτημα, σελ. 74

- Η σύνθεση των νοικοκυριών περιλαμβάνει από ένα ως πέντε μέλη με μέσο όρο 2,6 μέλη, ενώ ο πανελλαδικός μέσος όρος είναι 2,08 μέλη⁵⁷. Ειδικότερα σε κάθε νοικοκυριό αντιστοιχούν 0,7 ανήλικα μέλη και 0,2 μέλη ηλικίας άνω των 65 ετών.

Η πλειοψηφία των νοικοκυριών συμμετέχει στο πρόγραμμα ΤΕΒΑ (69,7%), ενώ όσον αφορά στα στοιχεία διαμονής, σχεδόν το 43% των νοικοκυριών των ερωτηθέντων διαμένει σε ιδιόκτητη κατοικία, περίπου το 37% σε μισθωμένη κατοικία, λίγο παραπάνω από 20% σε δωρεάν παραχωρημένη κατοικία, ενώ κανείς δεν δηλώνει άστεγος.

Οι ερωτήσεις 10 ως 22 που ακολουθούν διερευνούν την κάλυψη, την επιλεξιμότητα καθώς και το ποσοστό ανάληψης του προγράμματος. Σε ότι αφορά τον κατάλογο αγαθών και υπηρεσιών που εκτιμά το ποσοστό ατόμων με υλικές στερήσεις, η συνηθέστερη επιλογή είναι η δυσκολία στην «αποπληρωμή των παγίων λογαριασμών» (79%), με την οικονομική αδυναμία αντιμετώπισης έκτακτης ανάγκης 380 ευρώ (76,2%) και την οικονομική αδυναμία για ικανοποιητική θέρμανση το χειμώνα (72,7%) να ακολουθούν. Συνολικά, το 56,7% των ερωτηθέντων απάντησε ότι το νοικοκυριό του στερείται τουλάχιστον 4 από τα 9 αγαθά και υπηρεσίες του καταλόγου. Η εκτίμηση της οικονομικής κατάστασης είναι αρνητική για τους περισσότερους αφού το 66,5% αντιμετωπίζει δύσκολα ή πολύ δύσκολα τις απολύτως στοιχειώδεις ανάγκες του νοικοκυριού τους, ενώ παράλληλα η πλειοψηφία (52,1%) θεωρεί ότι η οικονομική κατάσταση του νοικοκυριού θα παραμείνει η ίδια στους επόμενους έξι μήνες. Από τις απαντήσεις φαίνεται ότι η ακραία φτώχεια, όπως εκτιμάται από το δείκτη που εκτιμά τα επίπεδα διαβίωσης ατόμων με υλικές στερήσεις, προσεγγίζεται ικανοποιητικά και η κάλυψη είναι σε υψηλό επίπεδο. Σε σχέση με την ευκολία δήλωσης στοιχείων στην πλατφόρμα του Κοινωνικού Εισοδήματος Αλληλεγγύης, το 64,1% ολοκλήρωσε εύκολα ή πολύ εύκολα τη διαδικασία και τελικά το 91% δηλώνει

⁵⁷ Υπουργείο Εργασίας, Κοινωνικής Ασφάλισης και Κοινωνικής Αλληλεγγύης, Γενική Γραμματεία Κοινωνικής Αλληλεγγύης, Διεύθυνση Καταπολέμησης της Φτώχειας, (2018). Έκθεση Παρακολούθησης: Κ.Ε.Α

ότι τα στοιχεία μετά την καταχώριση της αίτησής τους είναι σωστά. Η ορθή τήρηση των κριτηρίων επιλογής σε συνδυασμό με την άμεση πρόσβαση οδηγεί στο συμπέρασμα ότι δεν υπάρχουν σημαντικοί φραγμοί που περιορίζουν την ένταξη δικαιούχων στο πρόγραμμα. Το 73,3% των ερωτηθέντων συμφωνεί ότι τα στοιχεία που εμφανίζει αυτόματα η πλατφόρμα του Κοινωνικού Εισοδήματος Αλληλεγγύης είναι ακριβή, ενώ ένα μικρό ποσοστό 3,5% αντιμετώπισε φαινόμενα ρατσισμού ή προκατάληψης σε κάποια από τις υπηρεσίες που επισκέφθηκε. Το 64,5% θεωρεί εύκολη ή πολύ εύκολη την πρόσβαση στην ηλεκτρονική πλατφόρμα, ενώ 80,7% εμπιστεύεται αρκετά ως πολύ τα κριτήρια του προγράμματος. Το 82,1% πιστεύει ότι όσοι λαμβάνουν την εισοδηματική ενίσχυση πραγματικά το δικαιούνται. Το 59% των ερωτηθέντων ολοκλήρωσαν την αίτησή τους σε μία επίσκεψη, ενώ το 41% χρειάστηκε να προσέλθουν από δύο ως πέντε φορές στις κοινωνικές υπηρεσίες με μέσο όρο τις 2,2 φορές. Το 84,8% χρειάστηκε να προσκομίσει δικαιολογητικά προκειμένου να ενταχθεί στο πρόγραμμα. Ο σχεδιασμός του Κοινωνικού Εισοδήματος Αλληλεγγύης βασίζεται στην ηλεκτρονική διασταύρωση στοιχείων μέσα από βάσεις δεδομένων διαφόρων υπηρεσιών προκειμένου να περιοριστεί τόσο η χρήση έντυπων δικαιολογητικών, όσο και οι πολλαπλές επισκέψεις στις κοινωνικές υπηρεσίες από τους πολίτες. Ωστόσο, στην πράξη, ακόμη και αν οι ωφελούμενοι γνωρίζουν βασικά στοιχεία που τους αφορούν (Αρ. ταυτότητας, Α.Φ.Μ., Α.Μ.Κ.Α.) είναι απίθανο να θυμούνται όλα τα δεδομένα που πρέπει να καταχωρηθούν στην πλατφόρμα (Αρ. παροχής ηλεκτρικής ενέργειας, Ενιαίος Αριθμός Μαθητή). Αυτό έχει σαν αποτέλεσμα να απαιτούνται συχνά περισσότερες από μία επισκέψεις για να ολοκληρωθεί η αίτηση.

Οι ερωτήσεις 23 ως 25 διερευνούν την επάρκεια του εγγυημένου εισοδήματος για τις ανάγκες διαβίωσης του νοικοκυριού. Το ποσό που λαμβάνουν τα νοικοκυριά από το Κοινωνικό Εισόδημα Αλληλεγγύης είναι, σύμφωνα με τις απαντήσεις των ερωτηθέντων, 229,5 ευρώ κατά μέσο όρο,

ποσό που είναι πολύ κοντά στον πανελλαδικό μέσο όρο των 223,96 ευρώ⁵⁸. Το 56,6% δεν λαμβάνει εισόδημα από άλλες κοινωνικές παροχές, ενώ σε ότι αφορά άλλα εισοδήματα το 61% απάντησε ότι είναι μηδενικά. Ο παραγκωνισμός άλλων κοινωνικών παροχών καταδεικνύει τον κεντρικό ρόλο που καλείται να διαδραματίσει το συγκεκριμένο πρόγραμμα στη διαμόρφωση της κοινωνικής προστασίας. Παράλληλα, η έλλειψη άλλων πηγών εισοδήματος αποτελεί ένδειξη εξάρτησης των ωφελούμενων από το συγκεκριμένο επίδομα.

Οι ερωτήσεις 26 ως 32 διερευνούν την ενεργοποίηση των δικαιούχων στην αγορά εργασίας. Η πλειοψηφία των ερωτηθέντων απάντησε πως δεν εργάζεται (76,9%), με το 74,8% να ψάχνει για εργασία. Μόνο το 5,7% βρήκε εργασία στη όσο ελάμβανε την εισοδηματική ενίσχυση, ενώ το 54,5% έκανε εγγραφή στα μητρώα του Ο.Α.Ε.Δ. στα πλαίσια του προγράμματος του Κοινωνικού Εισοδήματος Αλληλεγγύης. Το 69% δεν έχει πάει σε κάποια συνέντευξη για εργασία, ενώ παράλληλα το 81,3% δεν έχει παρακολουθήσει κάποιο επιμορφωτικό σεμινάριο ή εκπαιδευτικό πρόγραμμα. Σε σχέση με το επίπεδο εκπαίδευσης, οι περισσότεροι δήλωσαν απόφοιτοι δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης (36,6%), ακολουθούν οι απόφοιτοι υποχρεωτικής εκπαίδευσης (31,7%), οι απόφοιτοι Α.Ε.Ι. (13,8%), Ι.Ε.Κ. (9,7%), Τ.Ε.Ι. (4,8%), ενώ ένα μικρό ποσοστό είναι άτομα χωρίς εκπαίδευση (2,8%) και ακόμα λιγότεροι οι κάτοχοι μεταπτυχιακού (0,7%). Τα αναμενόμενα υψηλά ποσοστά ανεργίας συνδυάζονται με εξίσου υψηλά ποσοστά αναζήτησης εργασίας, ενώ η θεσμοθέτηση της υποχρεωτικής εγγραφής στα μητρώα του Ο.Α.Ε.Δ. είχε ως αποτέλεσμα την καταγραφή ενός σημαντικού ποσοστού ανέργων. Από τις απαντήσεις των ερωτώμενων φαίνεται ότι η υστέρηση στην λειτουργία του τρίτου πυλώνα του Κοινωνικού Εισοδήματος Αλληλεγγύης έχει περιορίσει σημαντικά την επανένταξή τους στην αγορά εργασίας.

⁵⁸ Υπουργείο Εργασίας, Κοινωνικής Ασφάλισης και Κοινωνικής Αλληλεγγύης, Γενική Γραμματεία Κοινωνικής Αλληλεγγύης, Διεύθυνση Καταπολέμησης της Φτώχειας, (2018). *Έκθεση Παρακολούθησης: Κ.Ε.Α*

Από τον έλεγχο υποθέσεων με τη δοκιμασία χ^2 προέκυψε ότι υπάρχει συσχέτιση μεταξύ κάποιων μεταβλητών. Οι άντρες είναι σε μεγαλύτερο ποσοστό εργαζόμενοι (επίπεδο σημαντικότητας $p=0,020$), ενώ οι γυναίκες έχουν παρακολουθήσει επιμορφωτικά σεμινάρια σε υψηλότερα ποσοστά (επίπεδο σημαντικότητας $p=0,006$).

			Εργάζεστε;		Σύνολο
			ΝΑΙ	ΟΧΙ	
Φύλο	Άνδρας	Συχνότητα	22	48	70
		Ποσοστό Φύλο	31,4%	68,6%	100,0%
	Γυναίκα	Συχνότητα	11	62	73
		Ποσοστό Φύλο	15,1%	84,9%	100,0%
Σύνολο		Συχνότητα	33	110	143
		Ποσοστό Φύλο	23,1%	76,9%	100,0%

			Έχετε παρακολουθήσει κάποιο επιμορφωτικό σεμινάριο ή εκπαιδευτικό πρόγραμμα με στόχο την ανεύρεση εργασίας, όσο λαμβάνετε το Κ.Ε.Α.;		Σύνολο
			ΝΑΙ	ΟΧΙ	
Φύλο	Άνδρας	Συχνότητα	7	65	72
		Ποσοστό Φύλο	9,7%	90,3%	100,0%
	Γυναίκα	Συχνότητα	20	52	72
		Ποσοστό Φύλο	27,8%	72,2%	100,0%
Σύνολο		Συχνότητα	27	117	144
		Ποσοστό Φύλο	18,8%	81,3%	100,0%

Επίσης τα 43 νοικοκυριά (30,3%) που δεν συμμετέχουν στο πρόγραμμα ΤΕΒΑ, λαμβάνουν σε σημαντικά μικρότερο ποσοστό εισόδημα από άλλες κοινωνικές παροχές εκτός του Κοινωνικού Εισοδήματος Αλληλεγγύης (επίπεδο σημαντικότητας $p=0,001$).

			Λαμβάνετε εισόδημα από άλλες κοινωνικές παροχές εκτός του Κ.Ε.Α.;		
			ΝΑΙ	ΟΧΙ	Σύνολο
Συμμετέχει το νοικοκυριό στο πρόγραμμα ΤΕΒΑ;	ΝΑΙ	Συχνότητα	52	47	99
		Ποσοστό Συμμετέχει το νοικοκυριό στο πρόγραμμα ΤΕΒΑ;	52,5%	47,5%	100,0%
	ΟΧΙ	Συχνότητα	10	33	43
		Ποσοστό Συμμετέχει το νοικοκυριό στο πρόγραμμα ΤΕΒΑ;	23,3%	76,7%	100,0%
Σύνολο		Συχνότητα	62	80	142
		Ποσοστό Συμμετέχει το νοικοκυριό στο πρόγραμμα ΤΕΒΑ;	43,7%	56,3%	100,0%

Σημαντικά μεγαλύτερο ποσοστό ερωτώμενων απάντησε ότι εργάζεται όταν το ιδιοκτησιακό καθεστώς του νοικοκυριού είναι η μίσθωση τόσο έναντι της ιδιοκτησίας όσο και έναντι της δωρεάν παραχώρησης (επίπεδο σημαντικότητας $p=0,001$).

			Εργάζεστε;		
			ΝΑΙ	ΟΧΙ	Σύνολο
Ποιο είναι το ιδιοκτησιακό καθεστώς της διαμονής του νοικοκυριού;	Μίσθωση	Συχνότητα	23	28	51
		Ποσοστό Ποιο είναι το ιδιοκτησιακό καθεστώς της διαμονής του νοικοκυριού;	45,1%	54,9%	100,0%
	Ιδιοκτησία	Συχνότητα	7	55	62
		Ποσοστό Ποιο είναι το ιδιοκτησιακό καθεστώς της διαμονής του νοικοκυριού;	11,3%	88,7%	100,0%
	Δωρεάν παραχώρηση	Συχνότητα	3	27	30
		Ποσοστό Ποιο είναι το ιδιοκτησιακό καθεστώς της διαμονής του νοικοκυριού;	10,0%	90,0%	100,0%
Σύνολο		Συχνότητα	33	110	143

Ποσοστό Ποιο είναι το ιδιοκτησιακό καθεστώς της διαμονής του νοικοκυριού;	23,1%	76,9%	100,0%
---	-------	-------	--------

Αντιστρόφως ανάλογη είναι η εικόνα στην αναζήτηση εργασίας, σημαντικά μικρότερο ποσοστό απάντησε ότι αναζητά εργασία όταν το ιδιοκτησιακό καθεστώς του νοικοκυριού είναι η μίσθωση τόσο έναντι της ιδιοκτησίας όσο και έναντι της δωρεάν παραχώρησης (επίπεδο σημαντικότητας $p=0,003$).

			Ψάχνετε για εργασία;		Σύνολο
			ΝΑΙ	ΟΧΙ	
Ποιο είναι το ιδιοκτησιακό καθεστώς της διαμονής του νοικοκυριού;	Μίσθωση	Συχνότητα	27	20	47
		Ποσοστό Ποιο είναι το ιδιοκτησιακό καθεστώς της διαμονής του νοικοκυριού;	57,4%	42,6%	100,0%
	Ιδιοκτησία	Συχνότητα	52	10	62
		Ποσοστό Ποιο είναι το ιδιοκτησιακό καθεστώς της διαμονής του νοικοκυριού;	83,9%	16,1%	100,0%
	Δωρεάν παραχώρηση	Συχνότητα	25	5	30
		Ποσοστό Ποιο είναι το ιδιοκτησιακό καθεστώς της διαμονής του νοικοκυριού;	83,3%	16,7%	100,0%
Σύνολο	Συχνότητα	104	35	139	
	Ποσοστό Ποιο είναι το ιδιοκτησιακό καθεστώς της διαμονής του νοικοκυριού;	74,8%	25,2%	100,0%	

Οι ερωτώμενοι που διαμένουν στη δημοτική ενότητα Ωραιοκάστρου απάντησαν σε μικρότερο ποσοστό ότι χρειάστηκε να προσκομίσουν δικαιολογητικά προκειμένου να ολοκληρώσουν την αίτησή τους (επίπεδο σημαντικότητας $p=0,029$).

			Χρειάστηκε να προσκομίσετε δικαιολογητικά προκειμένου να ολοκληρώσετε την αίτησή σας;		Σύνολο
			ΝΑΙ	ΟΧΙ	
Ποια είναι η δημοτική ενότητα διαμονής του νοικοκυριού;	Ωραιόκαστρο	Συχνότητα	58	17	75
		Ποσοστό Ποια είναι η δημοτική ενότητα διαμονής του νοικοκυριού;	77,3%	22,7%	100,0%
	Καλλιθέα	Συχνότητα	27	3	30
		Ποσοστό Ποια είναι η δημοτική ενότητα διαμονής του νοικοκυριού;	90,0%	10,0%	100,0%
	Μυθονία	Συχνότητα	38	2	40
		Ποσοστό Ποια είναι η δημοτική ενότητα διαμονής του νοικοκυριού;	95,0%	5,0%	100,0%
Σύνολο	Συχνότητα	123	22	145	
	Ποσοστό Ποια είναι η δημοτική ενότητα διαμονής του νοικοκυριού;	84,8%	15,2%	100,0%	

Τα αποτελέσματα της έρευνας δείχνουν ότι το Κοινωνικό Εισόδημα Αλληλεγγύης ωφελήθηκε από μια καλά σχεδιασμένη εφαρμογή. Οι αδυναμίες που εντοπίστηκαν στην πιλοτική εφαρμογή και στην πρώτη φάση των 30 δήμων έχουν, σε μεγάλο βαθμό, αντιμετωπιστεί. Ο βαθμός αποδοχής του προγράμματος μεταξύ των δικαιούχων είναι υψηλός και οι περισσότεροι εμπιστεύονται τα κριτήρια ένταξης.

Για πρώτη φορά οι δήμοι έχουν τη δυνατότητα να προσεγγίσουν ομάδες του πληθυσμού που δεν διέθεταν πρόσβαση στις κοινωνικές υπηρεσίες. Επίσης, παρά τις σημαντικές διαφορές μεταξύ των δήμων φαίνεται ότι το πρόγραμμα έδωσε μία ευκαιρία για βελτίωση των συνθηκών διαβίωσης σε ανθρώπους που βρίσκονται στα περιθώρια ή κοντά στα περιθώρια του κοινωνικού συστήματος: οι περισσότεροι δικαιούχοι είναι άνεργοι, με εξαιρετικά χαμηλό εισόδημα και σχετικά χαμηλό εκπαιδευτικό επίπεδο,

δηλαδή άτομα με μειωμένη δυνατότητα αντίστασης στην κρίση και τις συνέπειές τις⁵⁹.

Παρά την καλή επίδοση στους τομείς της κάλυψης, της επιλεξιμότητας και του ποσοστού ανάληψης, από την έρευνα προέκυψε ότι ο τομέας της επάρκειας και, κυρίως, αυτός την ενεργοποίησης έχουν περιθώρια βελτίωσης. Το ύψος της εισοδηματικής ενίσχυσης δεν είναι αρκετό για να ξεπεράσουν τα νοικοκυριά το κατώφλι της φτώχειας, όπως αυτό ορίζεται από την Ελληνική Στατιστική Αρχή (4.500 ευρώ ετησίως ανά άτομο και 9.450 ευρώ για νοικοκυριά με δύο ενήλικες και δύο εξαρτώμενα παιδιά)⁶⁰, είναι όμως συγκρίσιμο με τα ποσά που δίνονται και στα υπόλοιπα κράτη μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Σημαντικές αδυναμίες προέκυψαν στον τομέα της ενεργοποίησης των δικαιούχων στην αγορά εργασίας. Οι προβλεπόμενες δράσεις επανένταξης δεν εφαρμόστηκαν ουσιαστικά, ενώ λίγοι είναι αυτοί που παρακολούθησαν κάποιο επιμορφωτικό σεμινάριο ή εκπαιδευτικό πρόγραμμα για την απόκτηση γνώσεων και δεξιοτήτων.

Σημαντική είναι επίσης και η καθιέρωση του προγράμματος στη συλλογική συνείδηση των πολιτών που συναρτάται άμεσα με την ανάπτυξη μιας νοοτροπίας, η οποία θα ευνοεί συναινετικές μεταρρυθμίσεις προς χάριν εκείνων που βρίσκονται στο περιθώριο του πολιτικού και κοινωνικού συστήματος⁶¹. Εκτός όμως από τη σωστή εφαρμογή, η βιωσιμότητα του απαιτεί τη στήριξη κοινωνικών φορέων καθώς και πολιτικών κομμάτων. Η διεύρυνση της βάσης υποστήριξης θα αποτελέσει ένα ισχυρό θεμέλιο κοινωνικής προόδου και οικονομικής ανάπτυξης.

⁵⁹ Λαλιώτη, Β. (2017). *Τμήμα Κοινωνικής Πολιτικής, Σχολή Πολιτικών Επιστημών, Τετράδια Κοινωνικής Πολιτικής Τεύχος 2: Ελάχιστο Εγγυημένο Εισόδημα Το χρονικό ενός «πολυαναμενόμενου» αναγγελθέντος μέτρου*. Αθήνα: Εκδόσεις Gutenberg, σελ. 77

⁶⁰ Ελληνική Στατιστική Αρχή, (2017). *Δελτίο Τύπου, Κίνδυνος Φτώχειας, Έρευνα Εισοδήματος και Συνθηκών Διαβίωσης των Νοικοκυριών: Έτος 2017 (περίοδος αναφοράς εισοδήματος 2016)*. Πειραιάς: ΕΛΣΤΑΤ, σελ. 2

⁶¹ Λαλιώτη, Β. (2017). *Τμήμα Κοινωνικής Πολιτικής, Σχολή Πολιτικών Επιστημών, Τετράδια Κοινωνικής Πολιτικής Τεύχος 2: Ελάχιστο Εγγυημένο Εισόδημα Το χρονικό ενός «πολυαναμενόμενου» αναγγελθέντος μέτρου*. Αθήνα: Εκδόσεις Gutenberg, σελ. 78

6. Συμπεράσματα

Η διερεύνηση των προγραμμάτων κοινωνικής πολιτικής στα κράτη μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης δείχνει ότι τα συστήματα κοινωνικής προστασίας διαφοροποιούνται ως προς τη φιλοσοφία του τρόπου κάλυψης των κοινωνικών αναγκών, ως προς την ποιότητα των παροχών τους, ως προς τον τρόπο οργάνωσής τους, αλλά και ως προς τον τρόπο χρηματοδότησής τους.

Το ύψος και η κατανομή της φτώχειας σε μία κοινωνία είναι το αποτέλεσμα παραγόντων που αλληλεπιδρούν μεταξύ τους. Αυτοί είναι η δομή της οικονομίας, δηλαδή η διαθεσιμότητα θέσεων εργασίας, και η διανομή του εισοδήματος που προκύπτει από τη συμμετοχή στην αγορά εργασίας, καθώς και η ικανότητα του κράτους πρόνοιας στην αναδιανομή εισοδήματος και ευκαιριών. Συνεπώς, η εισοδηματική στήριξη των φτωχών είναι μόνο ένα από τα μέτρα πολιτικής που συνεισφέρουν στην τελική διανομή του εισοδήματος σε μία χώρα. Αυτό σημαίνει ότι τα προγράμματα ελάχιστου εγγυημένου εισοδήματος παίζουν διαφορετικό ρόλο και έχουν διαφορετικό αποτέλεσμα σε κάθε κράτος πρόνοιας. Άρα, ένα εναρμονισμένο ή κοινό σύστημα εγγύησης εισοδήματος σε όλη την Ευρωπαϊκή Ένωση απαιτεί την αναθεώρηση του κράτους πρόνοιας σε κάθε κράτος μέλος⁶².

Πρώτα από όλα όμως θα πρέπει η Ευρωπαϊκή Ένωση να θέσει το στόχο που θέλει να επιτευχθεί (π.χ. ελάχιστο εισόδημα επιβίωσης ή επίτευξη αξιοπρεπούς επιπέδου διαβίωσης) και κατόπιν να επιλέξει τον καταλληλότερο τρόπο δράσης (π.χ. συντονισμός, εναρμόνιση ή άμεση δράση). Η χάραξη και η εφαρμογή μιας ολοκληρωμένης συνολικής στρατηγικής θα επιτρέψουν τη δημιουργία ενός ενιαίου και αποτελεσματικού πλέγματος κοινωνικής προστασίας σε ολόκληρη την Ευρωπαϊκή Ένωση.

Σήμερα, μετά την θέσπιση του Κοινωνικού Εισοδήματος Αλληλεγγύης στην Ελλάδα, όλα τα κράτη μέλη διαθέτουν προγράμματα εισοδηματικής

⁶² Directorate-General for internal policies, Policy Department A, (2017). *Economic and Scientific Policy, Employment and Social Affairs, Minimum Income Policies in EU Member States, Committee on Employment and Social Affairs (EMPL), April 2017*. Brussels: Publications Office, σελ. 86

ασφάλειας. Η σημαντική χρονική καθυστέρηση στην θεσμοθέτηση ενός ελάχιστου εγγυημένου εισοδήματος είχε σαν ευεργετικό αποτέλεσμα την υιοθέτηση όλων των σύγχρονων πρακτικών που διαμορφώθηκαν από την πολυετή εμπειρία των υπολοίπων κρατών μελών. Το πρόγραμμα συνδυάζει την εισοδηματική ενίσχυση με τις υπηρεσίες κοινωνικής ένταξης καθώς και τις υπηρεσίες ενεργοποίησης. Ο σχεδιασμός του λογισμικού που διαχειρίζεται τις αιτήσεις βασίζεται τόσο στη διασύνδεση με βάσεις δεδομένων άλλων υπηρεσιών, όσο και στη δράση των κοινωνικών υπηρεσιών των δήμων. Χωρίς αμφιβολία, το συγκεκριμένο πρόγραμμα αποτελεί το σημαντικότερο βήμα ενίσχυσης και εκσυγχρονισμού του κοινωνικού δικτύου ασφαλείας στην Ελλάδα.

Η έρευνα με τη χρήση ερωτηματολογίου κατέδειξε ότι τα δημογραφικά χαρακτηριστικά των ωφελούμενων του δείγματος είναι παραπλήσια των ωφελούμενων σε πανελλαδικό επίπεδο. Οι στόχοι του Κοινωνικού Εισοδήματος Αλληλεγγύης σχετικά με την κάλυψη, την επλεξιμότητα καθώς και το ποσοστό ανάληψης επιτυγχάνονται σε μεγάλο βαθμό. Σε ότι αφορά την επάρκεια, η έρευνα έδειξε ότι υπάρχουν περιθώρια βελτίωσης. Το ύψος της εισοδηματικής ενίσχυσης κρίνεται αφενός επαρκές προκειμένου τα άτομα να ξεφύγουν από την ακραία φτώχεια, και αφετέρου μέτριας γενναιοδωρίας σε επίπεδο Ευρωπαϊκής Ένωσης. Συνεπώς, η αύξηση του ελάχιστου εγγυημένου ποσού και η θέσπιση ενός ενιαίου ευρωπαϊκού μηχανισμού θα πρέπει να αποτελούν μέρος της οποιασδήποτε λύσης σε αυτούς τους τομείς. Ο τελευταίος στόχος που σχετίζεται με την ενεργοποίηση στην αγορά εργασίας, όπως φάνηκε από τις απαντήσεις των ερωτώμενων, δεν ευοδώνεται σε μεγάλο βαθμό. Το Κοινωνικό Εισόδημα Αλληλεγγύης στηρίζεται σε τρεις πυλώνες που λειτουργούν συνδυαστικά: εισοδηματική ενίσχυση, διασύνδεση με υπηρεσίες κοινωνικής ένταξης, διασύνδεση με υπηρεσίες ενεργοποίησης. Παρόλα αυτά, σχεδόν δύο χρόνια μετά την έναρξη της καθολικής εφαρμογής, η λειτουργία του τρίτου πυλώνα περιορίζεται σε μία απλή καταγραφή ανέργων χωρίς να υπάρχει η δυνατότητα προώθησής τους στην αγορά εργασίας. Εκτός από τα περιορισμένα μέσα που διαθέτει ο Ο.Α.Ε.Δ. για την

καταπολέμηση της ανεργίας, η παραπάνω ανεπάρκεια θα πρέπει να αποδοθεί και στην αρνητική συγκυρία της επιβράδυνσης της οικονομίας, γεγονός που συρρικνώνει τον αριθμό των θέσεων εργασίας. Επομένως, η αποφασιστική παρτίδα για την αντιμετώπιση της φτώχειας θα παιχτεί σε μεγάλο βαθμό αλλού: στην επανεκκίνηση της οικονομικής δραστηριότητας, στη δημιουργία βιώσιμων θέσεων εργασίας σε ανταγωνιστικές επιχειρήσεις, στη βελτίωση των εργασιακών σχέσεων, στη σταδιακή άνοδο των αποδοχών των εργαζομένων⁶³.

Στη διάρκεια του χρόνου η Ευρωπαϊκή Ένωση έχει εκδώσει ένα σημαντικό αριθμό εγγράφων στις βασικές ανάγκες, και πάνω από όλα στην αρχή της ανθρώπινης αξιοπρέπειας. Παράλληλα, η κοινή γνώμη στρέφεται ολοένα και περισσότερο στην άποψη υπέρ της καθιέρωσης ενός ευρωπαϊκού ελάχιστου εγγυημένου εισοδήματος. Εξάλλου, εκτός από την κοινωνική δικαιοσύνη, η φτώχεια πλήττει και την οικονομία μέσα από την σπατάλη ανθρώπινου δυναμικού και την αύξηση των απαιτούμενων κοινωνικών δαπανών. Το κοινωνικό κράτος είναι η επωφελέστερη επένδυση για την ισορροπία της οικονομίας, η ασφαλέστερη τροχοπέδη των κοινωνικών αναστατώσεων, η λυδία λίθος για την αντιμετώπιση όλων των κοινωνικών προβλημάτων⁶⁴. Υπό αυτό το πρίσμα, η αλληλεγγύη μεταξύ των κρατών μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης στον τομέα της κοινωνικής πολιτικής, και ιδιαίτερα σε ότι αφορά την καταπολέμηση της φτώχειας, μπορεί να αποτελέσει μία μακροπρόθεσμη επένδυση, μία «κοινωνική επένδυση».

⁶³ Ματσαγγάνης, Μ. και Λεβέντη, Χ. (2017). *Πώς Αντιμετωπίζει Τη Φτώχεια Το Ελληνικό Κράτος*. [online] dianeosis.org Διαθέσιμο στο: <https://www.dianeosis.org/2017/12/antimetopisi-tis-ftoxeias-kai-kratiki-politiki/> [ανακτήθηκε 19 Μαρ. 2019]

⁶⁴ Γεωργοβασίλης, Δ. Γ. *ΤΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΚΡΑΤΟΣ ΩΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΕΠΕΝΔΥΣΗ*. [online] epoxy.gr Διαθέσιμο στο: <http://www.epoxi.gr/scriptum99.htm> [ανακτήθηκε 20 Μαρ. 2019]

7.Βιβλιογραφία και διαδικτυακές πηγές

- curia.europa.eu, (2019). *InfoCuria – Case – law of the Court Of Justice*. [online] curia.europa.eu Διαθέσιμο στο: <http://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?docid=46599&text=&doclang=EL&pageIndex=0&cid=6574426#Footnote1> [ανακτήθηκε 30 Απρ. 2019]
- curia.europa.eu, (2019). *InfoCuria – Case – law of the Court Of Justice*. [online] curia.europa.eu Διαθέσιμο στο: <http://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?docid=43841&text=&dir=&doclang=EN&part=1&occ=first&mode=1st&pageIndex=0&cid=6774425>
- Directorate-General for internal policies, Policy Department A, (2017). *Economic and Scientific Policy, Employment and Social Affairs, Minimum Income Policies in EU Member States, Committee on Employment and Social Affairs (EMPL), April 2017*. Brussels: Publications Office.
- ec.europa.eu, (2019). *Ευρωπαϊκός πύλωνας κοινωνικών δικαιωμάτων, Οικοδόμηση μιας πιο δίκαιης και χωρίς αποκλεισμούς Ευρωπαϊκής Ένωσης*. [online] ec.europa.eu Διαθέσιμο στο: https://ec.europa.eu/commission/priorities/deeper-and-fairer-economic-and-monetary-union/european-pillar-social-rights_el#policy-areas [ανακτήθηκε 30 Απρ. 2019]
- ec.europa.eu, (2019). *Ευρωπαϊκός πύλωνας κοινωνικών δικαιωμάτων*. [online] ec.europa.eu Διαθέσιμο στο: https://ec.europa.eu/commission/sites/beta-political/files/social-summit-european-pillar-social-rights-booklet_el.pdf [ανακτήθηκε 30 Απρ. 2019]
- ESM Treaty, (2018). *Supplemental Memorandum of Understanding, Fourth Review of the ESM Programme, 20 June 2018, 2.5.3 Social Safety Nets and Activation*. [online] europa.eu Διαθέσιμο στο: <https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/economy->

finance/draft_smou_4th_review_to_eg_2018.06.20.pdf [ανακτήθηκε 20 Οκτ. 2018]

- European Commission, (1999). *A concerted strategy for modernising social protection*, COM (1999), 347. Brussels: Publications Office.
- European Commission, (2010). *Communication from the Commission Europe 2020, A strategy for smart sustainable and inclusive growth*, Brussels, 3.3.2010 COM (2010) 2020 final. Brussels: Publications Office.
- Eurostat, (2017). *Eurostat's annual monitoring report on the Europe 2020 strategy 'Smarter greener, more inclusive?', Indicators to support the Europe 2020 strategy*. Luxembourg: Publications Office of the European Union.
- eurostat, (2018). *Government Expenditure on Social Protection*. [online] europa.eu Διαθέσιμο στο: https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Government_expenditure_on_social_protection [ανακτήθηκε 18 Νοε. 2018]
- eurostat, (2018). *Mean and median income by household type – EU*. [online] europa.eu Διαθέσιμο στο: <http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/submitViewTableAction.do> [ανακτήθηκε 18 Δεκ. 2018]
- eurostat, (2018). *Social benefits (other than social transfers in kind) paid by general government % of GDP*. [online] europa.eu Διαθέσιμο στο: <https://ec.europa.eu/eurostat/tgm/table.do?tab=table&init=1&language=en&pcode=tec00026&plugin=1> [ανακτήθηκε 18 Νοε. 2018]
- Frazier, H. and Marlier, E. (2009). *EU Network of National Independent Experts on Social Inclusion, Minimum Income Schemes Across EU Member States, Synthesis Report*. Brussels: European Commission DG Employment, Social Affairs and Equal Opportunities.
- Frazier, H. and Marlier, E. (2016). *European Social Policy Network (ESPN), Minimum Income Schemes in Europe, A study of national policies*. Brussels: Publications Office.

- Friedman, M. with the assistance of Friedman, R. D. (2002). *Capitalism and Freedom*. 40th Anniversary Edition. Chicago: The University of Chicago Press.
- Hayek, F.A. (2006). *The Road to Serfdom*. New York: George Routledge & Sons.
- Juncker, J.-C. (2014). *President-elect, European Commission Speech, Time for Action Statement in the European Parliament plenary session ahead of the vote on the College, 22 October 2014*. [online] European Parliament. Διαθέσιμο στο: http://europa.eu/rapid/press-release_SPEECH-14-1525_en.htm [ανακτήθηκε 21 Νοε. 2018]
- Lalioti, V. (2015). *Journal of European Social Policy, The Curious Case of the Guaranteed Minimum Income (GMI): Highlighting Greek 'Exceptionalism' in a Southern European Context, Volume 21, Issue 1, 12/10/2015*. London: SAGE Publishing.
- Marx, I. (2007). *A New Social Question? On Minimum Income Protection in the Postindustrial Era*. Amsterdam: Amsterdam University Press.
- Marx, I. and Nelson, K. (2013). *Minimum Income Protection in Flux*. Hampshire: Palgrave Mcmillan.
- McKay, A. (2005). *The Future of Social Security Policy, Women, work and a Citizens' Basic Income*. New York: Routledge.
- MISSOC, Mutual Information System on Social Protection, *Missoc database, Comparative tables*. [online] Διαθέσιμο στο: <https://www.missoc.org/missoc-database/comparative-tables/> [ανακτήθηκε 19 Οκτ. 2018]
- Moreira, A. (2008). *The Activation Dilemma, Reconciling the fairness and effectiveness of minimum income schemes in Europe*. Bristol: The Policy Press.
- Peña-Casas, R. and Ghailani, D. (2013). *Towards a European minimum income*. Brussels: "Visits and Publications" Unit.
- Ringen, S. (2007). *What Democracy Is For, On Freedom and Moral Government*. New Jersey: Princeton University Press.

- Rosen, H. S. and Gayer, T. (2009). *Δημόσια Οικονομική, Σύγχρονη θεωρία και ελληνική πραγματικότητα*. Αθήνα: Εκδόσεις Κριτική.
- Standing, G. (2005). *Promoting Income Security as a Right: Europe and North America*. London: Anthem Press.
- Γεωργοβασίλης, Δ. Γ. *ΤΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΚΡΑΤΟΣ ΩΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΕΠΕΝΔΥΣΗ*. [online] epoxy.gr Διαθέσιμο στο: <http://www.epoxi.gr/scriptum99.htm> [ανακτήθηκε 20 Μαρ. 2019]
- Δημουλάς, Κ. (2017). *Κοινωνική Πολιτική, Τεύχος 7, Η Εφαρμογή του Κοινωνικού Εισοδήματος Αλληλεγγύης στην Ελλάδα, Επιστημονική Εταιρεία Κοινωνικής Πολιτικής*. Αθήνα: Πάντειο Πανεπιστήμιο.
- Ελληνική Στατιστική Αρχή, (2017). *Δελτίο Τύπου, Κίνδυνος Φτώχειας, Έρευνα Εισοδήματος και Συνθηκών Διαβίωσης των Νοικοκυριών: Έτος 2017 (περίοδος αναφοράς εισοδήματος 2016)*. Πειραιάς: ΕΛΣΤΑΤ.
- Ευρωπαϊκή Επιτροπή, (2017). *Έγγραφο προβληματισμού: Για την κοινωνική διάσταση της Ευρώπης, Ευρωπαϊκή Επιτροπή, COM (2017) 206 της 26^{ης} Απριλίου 2017*. Brussels: Υπηρεσία Εκδόσεων.
- Ευρωπαϊκό Συμβούλιο, (1992). *Σύσταση του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου 92/441/ΕΟΚ, Αριθ. L245/46, 26/08/1992*. Λουξεμβούργο: Επίσημη Εφημερίδα των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων (όπως επικαιροποιήθηκε από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή με την Σύσταση σχετικά με την ενεργητική ένταξη των ατόμων που είναι αποκλεισμένα από την αγορά εργασίας τον Οκτώβριο του 2008).
- Εφημερίδα της Κυβερνήσεως της Ελληνικής Δημοκρατίας, (2014). *Αρ. απόφασης 39892/ΓΔ1.2, Φ.Ε.Κ., Τεύχος Β', αρ. φύλλου 3018*. Αθήνα: Εθνικό Τυπογραφείο.
- Εφημερίδα της Κυβερνήσεως της Ελληνικής Δημοκρατίας, (2016). *Αρ. απόφασης Δ23/οικ.30299/2377, Φ.Ε.Κ., Τεύχος Β', αρ. φύλλου 2089*. Αθήνα: Εθνικό Τυπογραφείο.
- Εφημερίδα της Κυβερνήσεως της Ελληνικής Δημοκρατίας, (2016). *Νόμος 4389, Φ.Ε.Κ., Τεύχος Α', αρ. φύλλου 94*. Αθήνα: Εθνικό Τυπογραφείο.

- Ηλεκτρονική Διακυβέρνηση Κοινωνικής Ασφάλισης Α.Ε., (2017). *Η τεχνολογική πλευρά του Κ.Ε.Α., Στατιστικά Πληθυσμού και νοικοκυριών ανά εβδομάδα*. [online] kea-tech.blogspot.com. Διαθέσιμο στο: https://kea-tech.blogspot.com/2017/10/blog-post_26.html [ανακτήθηκε 14 Νοε. 2018]
- Κοινή Υπουργική Απόφαση: Αρ. πρωτοκόλλου Γ.Δ.5οικ.2961-10
- Λαλιώτη, Β. (2017). *Τμήμα Κοινωνικής Πολιτικής, Σχολή Πολιτικών Επιστημών, Τετράδια Κοινωνικής Πολιτικής Τεύχος 2: Ελάχιστο Εγγυημένο Εισόδημα Το χρονικό ενός «πολιαναμενόμενου» αναγγελθέντος μέτρου*. Αθήνα: Εκδόσεις Gutenberg.
- Λυμπεράκη, Α. και Τήνιος, Π. (2012). *Κοινωνική πολιτική και κοινωνική συνοχή στην Ελλάδα σε συνθήκες οικονομικής κρίσης*. Αθήνα: Τράπεζα της Ελλάδος.
- Ματσαγγάνης, Μ. (1999). *Προοπτικές του κοινωνικού κράτους στη Νότια Ευρώπη*. Αθήνα: ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ
- Ματσαγγάνης, Μ. (2004). *Η κοινωνική αλληλεγγύη και οι αντιφάσεις της, Ο ρόλος του ελάχιστου εγγυημένου εισοδήματος σε μια σύγχρονη κοινωνική πολιτική*. Αθήνα: Κριτική.
- Ματσαγγάνης, Μ. (2011). *Η κοινωνική πολιτική σε δύσκολους καιρούς, Οικονομική κρίση, δημοσιονομική λιτότητα και κοινωνική προστασία*. Αθήνα: Κριτική.
- Ματσαγγάνης, Μ. και Λεβέντη, Χ. (2012). *Ομάδα Ανάλυσης Δημόσιας Πολιτικής, Οικονομικό Πανεπιστήμιο Αθηνών, Ενημερωτικό Δελτίο 3/2012, Το ελάχιστο εγγυημένο εισόδημα: δημοσιονομικές και διανεμητικές επιδράσεις*. Αθήνα: Εκδόσεις Κριτική.
- Ματσαγγάνης, Μ. και Λεβέντη, Χ. (2017). *Πώς Αντιμετωπίζει Τη Φτώχεια Το Ελληνικό Κράτος*. [online] dianeosis.org Διαθέσιμο στο: <https://www.dianeosis.org/2017/12/antimetopisi-tis-ftoxeias-kai-kratiki-politiki/> [ανακτήθηκε 19 Μαρ. 2019]
- Τήνιος, Π. (1999). ΟΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΕΣ ΔΑΠΑΝΕΣ ΤΗΝ ΤΕΛΕΥΤΑΙΑ ΔΕΚΑΕΤΙΑ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ: ΜΥΘΟΙ ΚΑΙ ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ. Στο:

Ημερίδα «Κοινωνική Προστασία στην Ελλάδα και την Ευρωπαϊκή Ένωση».
Αθήνα: Εθνική Τράπεζα της Ελλάδος

- Τσομπάνογλου, Γ.Ο., Κορρές, Γ. και Γιαννοπούλου, Ι. (2005). *ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΣ ΑΠΟΚΛΕΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ ΕΝΣΩΜΑΤΩΣΗΣ*
Εργαστήριο Κοινωνιολογίας της Εργασίας και των Επαγγελματιών –
ΕΡΓΑΞΙΑ, Τμήμα Κοινωνιολογίας, Πανεπιστήμιο του Αιγαίου, Μυτιλήνη.
Αθήνα: ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΠΑΠΑΖΗΣΗ, σελ. 512
- Υπουργείο Εργασίας, Κοινωνικής Ασφάλισης και Κοινωνικής
Αλληλεγγύης, Γενική Γραμματεία Κοινωνικής Αλληλεγγύης,
Διεύθυνση Καταπολέμησης της Φτώχειας, (2018). *Έκθεση*
Παρακολούθησης: Κ.Ε.Α.

8.Παράρτημα

Ερωτηματολόγιο

Σχολή: Διεθνών Ευρωπαϊκών Σπουδών – Π.Μ.Σ. Ευρωπαϊκή Ολοκλήρωση και Διακυβέρνηση

Εργασία: Το Κ.Ε.Α. και οι πολιτικές ελάχιστου εγγυημένου εισοδήματος στην Ε.Ε.

Οι απαντήσεις είναι απολύτως εμπιστευτικές και ανώνυμες. Τα στατιστικά δεδομένα που θα προκύψουν προορίζονται για ακαδημαϊκή και μόνο χρήση και, συγκεκριμένα, για την ερευνητική τεκμηρίωση πτυχιακής εργασίας.

1. Φύλο

Άνδρας Γυναίκα

2. Πόσα μέλη απαρτίζουν το νοικοκυριό;

.....

3. Πόσα ανήλικα μέλη περιλαμβάνει το νοικοκυριό;

.....

4. Πόσα μέλη ηλικίας άνω των 65 ετών περιλαμβάνει το νοικοκυριό;

.....

5. Υπάρχει μέλος του νοικοκυριού που είναι ΑμεΑ;

ΝΑΙ ΟΧΙ

6. Υπάρχει μέλος του νοικοκυριού που είναι μονογονέας;

ΝΑΙ ΟΧΙ

7. Συμμετέχει το νοικοκυριό στο πρόγραμμα ΤΕΒΑ;

ΝΑΙ ΟΧΙ

8. Ποιο είναι το ιδιοκτησιακό καθεστώς της διαμονής του νοικοκυριού;

Μίσθωση Ιδιοκτησία Δωρεάν παραχώρηση Αστεγία

9. Ποια είναι η δημοτική ενότητα διαμονής του νοικοκυριού;

Ωραιόκαστρο Καλλιθέα Μυγδονία

10. Επιλέξτε τις ελλείψεις του νοικοκυριού σε βασικά αγαθά και υπηρεσίες από τα παρακάτω:

- Πληρωμή παγίων λογαριασμών (ενοίκιο, δάνειο, λογαριασμοί, πιστωτικές κάρτες)
- Πληρωμή μιας βδομάδας διακοπών
- Διατροφή που περιλαμβάνει κάθε δεύτερη μέρα κοτόπουλο, κρέας ή ψάρι
- Αντιμετώπιση έκτακτης ανάγκης 380 ευρώ
- Κατοχή σταθερού ή κινητού τηλεφώνου
- Κατοχή έγχρωμης τηλεόρασης
- Κατοχή πλυντηρίου ρούχων
- Κατοχή αυτοκινήτου
- Ικανοποιητική θέρμανση το χειμώνα

11. Πόσο εύκολα θα λέγατε ότι αντιμετωπίζετε τις απολύτως στοιχειώδεις ανάγκες του νοικοκυριού σας;

- Πολύ εύκολα
- Εύκολα
- Ούτε εύκολα ούτε δύσκολα
- Δύσκολα
- Πολύ δύσκολα

12. Τι πιστεύετε ότι θα συμβεί στους επόμενους έξι μήνες σε ότι αφορά την οικονομική σας κατάσταση;

- Θα βελτιωθεί
- Θα παραμείνει η ίδια
- Θα χειροτερεύσει

13. Πόσο εύκολα θα λέγατε ότι ολοκληρώσατε τη δήλωση στοιχείων (οικονομικών, περιουσιακών, διαμονής) στην πλατφόρμα του Κ.Ε.Α.;

- Πολύ εύκολα
- Εύκολα
- Ούτε εύκολα ούτε δύσκολα
- Δύσκολα
- Πολύ δύσκολα

14. Μετά την ολοκλήρωση της αίτησης, έχουν καταχωρηθεί σωστά τα στοιχεία (οικονομικών, περιουσιακών, διαμονής) στην πλατφόρμα του Κ.Ε.Α.;

ΝΑΙ ΟΧΙ

15. Επιλέξτε κατά πόσο συμφωνείτε με την πρόταση: «Τα στοιχεία που εμφανίζει αυτόματα από τις διασταυρώσεις η πλατφόρμα του Κ.Ε.Α. για το νοικοκυριό είναι ακριβή».

Συμφωνώ απόλυτα

Συμφωνώ

Ούτε συμφωνώ ούτε διαφωνώ

Διαφωνώ

Διαφωνώ απόλυτα

16. Αντιμετωπίσατε φαινόμενα προκατάληψης ή ρατσισμού σε κάποια από τις υπηρεσίες που επισκεφθήκατε για το Κ.Ε.Α.;

ΝΑΙ ΟΧΙ

17. Θεωρείτε εύκολη την πρόσβαση στην πλατφόρμα του Κ.Ε.Α.;

Πολύ εύκολη Δύσκολη

Εύκολη Πολύ δύσκολη

18. Πόσο εμπιστεύεστε τα κριτήρια του προγράμματος Κ.Ε.Α.;

Πολύ Λίγο

Αρκετά Καθόλου

19. Πιστεύετε ότι όσοι λαμβάνουν το Κ.Ε.Α. πραγματικά το δικαιούνται;

ΝΑΙ ΟΧΙ

20. Χρειάστηκε να προσέλθετε στις κοινωνικές υπηρεσίες περισσότερες από μία φορές;

ΝΑΙ ΟΧΙ

21. Αν ναι, πόσες φορές;

.....

22. Χρειάστηκε να προσκομίσετε δικαιολογητικά προκειμένου να ολοκληρώσετε την αίτησή σας;

ΝΑΙ ΟΧΙ

23. Τι ποσό λαμβάνετε ως νοικοκυριό από το πρόγραμμα Κ.Ε.Α.;

.....

24. Λαμβάνετε εισόδημα από άλλες κοινωνικές παροχές εκτός του Κ.Ε.Α.;

ΝΑΙ ΟΧΙ

25. Λαμβάνετε άλλο εισόδημα εκτός από κοινωνικές παροχές και Κ.Ε.Α.;

Όχι, είναι μηδενικό Ναι, από 1001 ευρώ ως 2000 ευρώ

Ναι, από 1 ευρώ ως 500 ευρώ Ναι, από 2001 ευρώ ως 5000 ευρώ

Ναι, από 501 ευρώ ως 1000 ευρώ Ναι, άνω των 5000 ευρώ

26. Εργάζεστε;

ΝΑΙ ΟΧΙ

27. Ψάχνετε για εργασία;

ΝΑΙ ΟΧΙ

28. Έχετε κάνει εγγραφή στα μητρώα του Ο.Α.Ε.Δ. λόγω Κ.Ε.Α.;

ΝΑΙ ΟΧΙ

29. Βρήκατε εργασία όσο λαμβάνετε την εισοδηματική ενίσχυση του Κ.Ε.Α.;

ΝΑΙ ΟΧΙ

30. Έχετε πάει σε συνέντευξη για εργασία όσο λαμβάνετε την εισοδηματική ενίσχυση του Κ.Ε.Α.;

ΝΑΙ ΟΧΙ

31. Έχετε παρακολουθήσει κάποιο επιμορφωτικό σεμινάριο ή εκπαιδευτικό πρόγραμμα για τη απόκτηση γνώσεων και δεξιοτήτων με στόχο την ανεύρεση εργασίας, όσο λαμβάνετε την εισοδηματική ενίσχυση του Κ.Ε.Α.;

ΝΑΙ ΟΧΙ

32. Ποιο είναι το επίπεδο εκπαίδευσής σας;

Χωρίς εκπαίδευση Τ.Ε.Ι.

Υποχρεωτική εκπαίδευση Α.Ε.Ι.

Δευτεροβάθμια εκπαίδευση Μεταπτυχιακό

Ι.Ε.Κ. Διδακτορικό